

ברכת החמה

נוסחי ברכת החמה

על־פי מנהגי קהילות אשכנז, ספרד ועדות המזרח

נלווים אליהם דברי הלכה, הגות ומחקר על חשבון התקופות וברכת החמה המופיעים לראשונה מתוך כתב־יד קודשו של מרן הרב הנזיר הקדוש

הגה"צ מוה"ר דוד כהן זיע"א

וכן מאמרו של בנו

הרה"ג שאר־ישוב כהן שליט"א

על האור והמאורות, והגדרת מהות ברכת הלבנה, החמה,

מעשה בראשית ועניין התקופה

יו"ל לקראת מחזור ר"ז של תקופת החמה

יום י"ד בניסן ה'תשס"ט

ע"י

נר דוד

ע"י אריאל - מפעלי תורה, יהדות וחברה בישראל

ירושלים ת"ו, ה'תשס"ט

יצא לאור בסיוע
משרד החינוך התרבות והספורט / מנהל התרבות

©

כל הזכויות שמורות ל"נזר דוד"
"אריאל" - מפעלי תורה, יהדות וחברה בישראל

עיצוב והפקה: **שילה • בוכץ** בית אל
טל' 02-9973875, כקס' 02-9971022, shilo_b@netvision.net.il

תוכן העניינים

4	בפתח הברכה .....
6	הקדמה .....
8	מהלכות הברכה .....
9	סדר ברכת החמה נוסח אשכנז וספרד .....
15	סדר ברכת החמה נוסח ע"מ - ע"פ הבן איש חי .....
22	סדר ברכת החמה ע"פ נוסח ה"שדי חמד" .....
	טובים מאורות - דברי הלכה, הגות ומחקר על חשבון התקופות וברכת החמה,
35	מאת מרן נזיר אלוקים, רבנו דוד כהן זיע"א .....
36	1. ברכת החמה - בכל כ"ח שנים .....
36	2. ברכת החמה - על חמה בתקופה .....
38	3. תקופת שמואל .....
38	4. תקופת רב אדא .....
39	5. שיטות האחרונים באמירת הברכה וזמנה .....
40	6. סדר הפסוקים לפני ואחרי הברכה .....
42	7. זמן ברכת החמה .....
44	8. מהות הברכה .....
44	9. יישוב דברי הירושלמי עם הבבלי .....
45	10. [מתי מברך] ברכת החמה .....
46	11. שחרור משחיתות ושעבוד - כאור החמה .....
47	12. ענין תקופת שמואל ותקופת רב אדא [וברכת החמה ביום המעונן] .....
	האור והמאורות - מהות ברכת הלבנה, החמה ומעשה בראשית,
53	מאת הגאון הרב שאריישוב כהן שליט"א .....
54	האור והמאורות .....
56	ברכות האור והמאורות .....
57	הגדרת מהות ברכת הלבנה .....
59	הגדרת מהות ברכת בראשית וברכת החמה .....
62	ענין התקופה .....

כפתח הברכה

מרן קדוש אלקים רבנו דוד כהן זיע"א, הרב הנזיר, התקדש בקדושה של מעלה בפרישות ובנזירות. את רוב יומו מילא בלימוד ההלכה - בש"ס ובפוסקים והוא שהיה לו למשען לחמו.

כדרכו בדרך קודשו, יצא תמיד לתור אחרי מקורות ההלכה וניסוחה במבואותיה הראשונים. נוסחאותיה כפי שהובאו בתלמודים ובספרי הראשונים היו לו ליתד ופינה בלימודו.

בין עלי פנקסיו הרבים נמצא דיון משנת ה'תשי"ג לכל מראה עיני הכהן בנושא "ברכת החמה" הבאה לידי האדם מישראל פעמיים-שלוש בלבד בחייו הבוגרים מפני שהיא מתקיימת אחת לכ"ח שנים.

באסרו חג של פסח, בשנת ה'תשי"ג, והוא בן 66 שנים, קיימה הרב הנזיר בפעם השניה והאחרונה בחייו. (את הפעם הראשונה כבוגר קיים בשנת ה'תרפ"ה, והוא בן 38 שנים, בתחילת זריחת אור שמשו בכהונתו בקודש כר"מ בשיבת רבו הגדול אור ישראל וקדושו מרן הראי"ה קוק זצ"ל. גם אז, כמו בשנה זו [12] פעמים בלבד מאז מתן תורה], מועד קיום ברכת החמה היה בערב פסח.

ידידי, חבר המכון, הרב ידידיה הכהן, התמסר לעלי פנקס מאירים אלו והעיר הערות רבות ומחכימות. סברנו יחדיו כי אך טבעי הוא שדברי בנו מו"ר הגאון הרב שאר ישוב כהן שליט"א, רבה הראשי וראב"ד חיפה ונשיא מוסדות "אריאל", באותו נושא, אשר נכתבו לקראת "ברכת החמה" במחזור הקודם, יובאו אף המה בסמוך.

בשנה זו נתבשרנו כי באה השמש בהעלותה לגנזי מרומים של האשה הדגולה, אשת ובת חבר כחבר - הרבנית צפיה גורן ע"ה. בשם שנתנו לה הוריה, מרן הרב הנזיר זיע"א והרבנית שרה ע"ה, הביאו לידי ביטוי את מאווייהם וצפייתם לצפוני קודש, לתחיית רוח הנבואה ולגאולת ישראל, "כדרך הנביאים, שהיו הם והילדים אשר נתן להם ד' לאותות ולמופתים בישראל", כפי שפירט

זאת הרב הנזיר בזכרונותיו. ברבנית שנולדה בשנת ה'תרפ"ה, שנת ברכת החמה, וכעת בשנת ברכת החמה עדיין נמצאים אנו בשנת האבל על הילקחה, התמלאה ברכתנו של מרן הראי"ה קוק זצ"ל, אשר בירכה בהיוולדה: "והנני גם אני מסכים על השם צפיה לטובה ולברכה, בצפיית ישועה וצפיית מרכבת כבוד ד' שיתגלה במהרה בימינו בקרוב במלא כל עולמים, לשמחת לב דורשי ד', מהר הקודש, מציון וירושלים, מכסא כבוד מרום מראשון, מקום מקדשנו שיבנה במהרה בימינו אמין". אכן, בעלה, הגאון הרב שלמה גורן זצ"ל, הרב הראשי לישראל, זכה להיות בתור הרב הצבאי הראשי, בין המשחררים הראשונים של מקום בית מקדשנו במלחמת ששת הימים.

יהי קובץ זה של ברכת אור החמה לעילוי נשמתה ותהא מליצת יושר על עם ישראל כי יגאל.

הראל כהן

מנהל ארכיון "נזר דוד"

עיה"ק ירושלים ת"ו

בחודש שמרבים בו שמחה, ה'תשס"ט

הקדמה

די לזכות את הרבים, אנו מוציאים לאור לקראת תחילת מחזור ר"ז של תקופת החמה, בו נהגו רבותינו לברך ברבים את הברכה בזמנה, עם או אחרי נץ החמה של תחילת המחזור החלה השנה בערב־פסח הבעל"ט, את נוסחי ברכת החמה על פי מנהגי קהילות אשכנז, ספרד ועדות המזרח - כשאלו מודפסים בהידור ובניקוד, על־פי ספר "תקופת החמה וברכתה" של הגאון ר' יחיאל מיכל טוקצינסקי, לשון ה"בן־איש־חי" בפרשת עקב, ונוסח רבנו חיים חזקיהו מדיני צוק"ל, המופיע בראש חלק ח' של ספרו "שדי־חמד".

צרפנו להם את דברי מרן הגה"צ הרב "הנזיר" זיע"א היוצאים לאור לראשונה מתוך כת"ק אשר כתבם לקראת מחזור ר"ה של ברכת־החמה בתוספת הערות ומקורות, וכן דברים על ברכת האור והמאורות, ברכת החמה ועניין התקופה שכתב בנו, הרה"ג שאר־ישוב כהן שליט"א, הרב הראשי וראב"ד חיפה ונשיא מוסדות "אריאל", לקראת תחילת מחזור ר"ו של תקופת החמה וכינוס הקהל־הקדוש על הכרמל לברך ברבים את הברכה כהלכתה.

יהי רצון שבזכות תפילת הרבים וברכת האור והמאורות נזכה במהרה לקיום התפילה "אור חדש על ציון תאיר ונזכה כולנו במהרה לאורו", אמן כן יהי־רצון.

בחקירותיו ההלכתיות של מרן נזיר אלקים, מרן הרב דוד כהן זיע"א, שברובן גנוזות עוד בכתב־יד, קיים מאפיין מרכזי - חקר הנושא הנידון תוך העמקה במקורותיו הראשונים כולם. נוסף על התלמוד הבבלי, מעמיק הרב "הנזיר" גם בדברי הירושלמי, מדרשי ההלכה והאגדה, תוך עמידה על הנוסחאות השונות, וההבדלים בשיטות הגאונים, הראשונים והאחרונים הנובעים מהשינויים בין מקורות אלו.

קווים ייחודיים אלו באים לידי ביטוי בדברים שכתב בנושא "ברכת החמה", שנמצאו כתובים באחד מפנקסיו, כהכנה לקראת מחזור ר"ה של ברכת החמה, שחל בכ"ג בניסן ה'תשי"ג, ויוצאים לאור לראשונה, לקראת מחזור ר"ז הצפוי בערב פסח ה'תשס"ט. לדברים נצטרפו רשימות שערך לקראת שיעורו הקבוע במוצאי־שבת במדרש הפרשה, שעסק בנושא הברכה.

ככלל, מרתקת התייחסותו של בעל שיטת "ההיגיון העברי השמעני", לברכה שנתייחדה כולה על ראיית מקור אורות העולם, הממשיכה את פרקי "האור הדמיוני המתדמה", בספרו - "קול הנבואה", ומחדדת את ההסתכלות על "מלאך המחשבה - האור" בהגותו.

נעיר רק על הנקודה המרכזית אותה חקר במאמר זה, היא יישוב הסתירה, בין התקופה הנכונה אסטרונומית - תקופת רב אדא, לבין הברכה הנאמרת על־פי תקופת

הקדמה

שמואל - תקופה שנחשבת כאינה מדויקת, כפי שעמדו על כך כבר רבים מהראשונים. ולמרות שמכריע כי "אפשר לברך, לפי הכלל 'אתם' - אפילו שוגגין, אפילו מזידין, ואין לנו אלא מה שקבעו רז"ל", הרי ששני חידושים להלכה מעלה הרב "הנזיר", בעקבות השוני בין תקופת שמואל שנפסקה להלכה, לבין תקופת רב אדא - הנכונה מציאותית:

א. אין להגביל את זמן "ברכת החמה" לשעות זריחת החמה, כשיטות הסוברות כן, וכלשונו: "ונראה, כיון שבאמת מהלך התקופה כרב אדא... אין לדייק בצמצום, שאף נרד לצמצם הרי אין זו תקופת ניסן כלל, שצריכה להיות על כל פנים לפני פסח", וכפי שמבאר במקומו.

ב. אם אין ראייה של החמה, כגון ביום המעונן, אין לברך כלל, שהרי הברכה היא על הראיה, ולא על ידיעת התקופה, שאיננה מדויקת, וכלשונו: "לספק, ביום המעונן אם לברך... לעניות דעתי, כי בלי ראייה, רק בידיעה שלפי החשבון חלה התקופה בשעה זו, ודאי אין לברך, שהרי לפי הידיעה בחשבון אין כאן היום תקופה כלל, רק על הראיה את החמה, בהנץ החמה אפשר לברך, לפי הכלל 'אתם' - אפילו שוגגין, אפילו מזידין", ואין לנו אלא מה שקבעו רז"ל... אבל בלי ראייה, הרי הידיעה היא לא כן, ואין לברך".

תודה נתונה בראש ובראשונה למורנו ורבנו הגאון הרב שאר ישוב כהן שליט"א, בנו יחידו של הרב הנזיר זיע"א, רבה הראשי וראב"ד חיפה ונשיא מוסדות "אריאל" ו"נזר דוד", שמסייע, מעודד ומחזק בכל מהלך ההדרת והוצאת כתבי מרן נזיר אלוקים. צרפנו לחוברת זו דברים שכתב בזמנו בחיפה, על עניין זה של ברכת החמה בזמנה וברכת האור והמאורות - יישר כוחו.

כן תודה נתונה למנכ"ל מוסדות "אריאל" הרב דוד טבצ'ניק, שמסייע ומעודד בהוצאת כתבי הרב "הנזיר" לאור עולם - תהא משכורתו שלמה מעם ה', תודה מיוחדת למנהל מכון "נזר דוד", הרב הראל כהן, המשקיע עמל ומחשבה רבה בהוצאת כתבי הרב "הנזיר" לאור, ומסייע ותומך בעצתו, להוצאת הכתבים בצורה הראויה - יזכה ה' יתברך להמשיך בכך עוד רבות בשנים, למנהלי מכון "הארי פישל" הרב אברהם יצחק רוזנבוים, שאף זכה לשהות במחיצתו של הרב הנזיר שנים רבות, והרב הלל רייכל, התומכים בהוצאת מאמר זה כמו בהוצאת שאר ספרי הרב הנזיר. לרב עזרא כהן, מנהל אתר "ישיבה", ולר' חזי וסרטייל על עזרתם בחלק נוסח הברכה, ולרב רואי מרגלית, מקרית הישיבה בית-אל, על עזרתו בליקוט הלכות ברכת-החמה.

יזכנו ה' יתברך להמשיך ולהפיץ את אור תורתו של רבנו, ולהשלים את הוצאת כתביו, ומתוך כך נזכה לראות בגאולת עמנו וארצנו במהרה בימינו.

ידידיה הכהן

"נזר דוד"

ירושלים עיה"ק ת"ו, ה'תשס"ט

מהלכות הברכה

- זמן הברכה - כשרואים כל גוף השמש מעל האופק (4 דקות אחרי הנץ). וכשיש הרים יש לחכות שתיראה כל השמש.
- מצווה לברך בקיבוץ עם משום ברב־עם הדרת מלך, אך יכול לברך גם ביחיד.
- אם כיסה הענן את פני השמש, ימתין עד שיעבור הענן, ואם לא עבר, יברך בלא שם ומלכות.
- בירושלים נהגו שנשים אינן מברכות ברכת החמה, ויש שכתבו שנשים מברכות.
- סומים אינם מברכים אלא יצאו ידי חובתם בברכת שליח ציבור.
- ילדים ואבלים מברכים בשם ומלכות.
- ברכת החמה בעמידה.
- אין מברכים שהחינו על ברכתה.
- כשהברכה חלה בערב פסח (שנת ה'תשס"ט) ראוי למהר לברך על מנת להספיק לבער החמץ שהיום קצר ודחוק.

סדר ברכת החמה נוסח אשכנז וספרד

על-פי מהדורת הגרי"מ טוקצינסקי זצ"ל

יְרֵאוּךָ עַם-שָׁמַשׁ וְלִפְנֵי יָרֵחַ דָּוָר דְּוָרִים:

הַדְּוִינֵנוּ לָךְ אֱלֹהִים הַדְּוִינֵנוּ וְקָרוֹב שְׁמֶךָ סִפְרוּ נִפְלְאוֹתֶיךָ:

וְזָרְחָה לָכֶם יְרֵאֵי שָׁמַי שְׁמֶשׁ צְדָקָה וּמִרְפָּא בְּכַנְפֶיהָ

וַיִּצְאֲתֶם וּפְשָׁתֶם בְּעֵגְלֵי מִרְבֵּק:

הַגִּידוּ הַשָּׁמַיִם צְדָקוֹ וְרֵאוּ כָּל הָעַמִּים כְּבוֹדוֹ:

הַלְלוּיָהּ הַלְלוּ אֶת-יְיָ מִן-הַשָּׁמַיִם הַלְלוּהוּ בַּמְרוֹמִים:

הַלְלוּהוּ כָּל-מַלְאָכָיו הַלְלוּהוּ כָּל-צְבָאָיו. הַלְלוּהוּ

שְׁמֶשׁ וַיָּרֵחַ הַלְלוּהוּ כָּל-כּוֹכְבֵי אֹרֶךְ: הַלְלוּהוּ שָׁמַי

הַשָּׁמַיִם וְהַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל הַשָּׁמַיִם: יְהַלְלוּ אֶת-שֵׁם

יְיָ כִּי הוּא צִוָּה וַנִּבְרָאוּ: וַיַּעֲמִידֵם לְעֵד לְעוֹלָם חֶק נִתֵּן

וְלֹא יַעֲבוֹר:

לְשֵׁם יְחִיד קוֹדֶשׁא בְּרִיךְ הוּא וְשִׁכְנִיתָהּ, בְּדַחֲלֵנוּ וּרְחִימוּ, לְיַחַד שֵׁם י"ה בּוֹ"ה

בְּיַחֲוֵדָא שְׁלִים בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם

עוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית.

*אֲנָא בְּכַח גְּדֻלַּת יְמִינְךָ תִּתִּיר צְרוּרָה: קִבַּל רַנַּת עַמְךָ שְׂגָבְנוּ

טְהַרְנוּ נוֹרָא: נָא גְבוֹר דְּוָרְשֵׁי יַחֲוֹדְךָ כְּבַבַּת שְׁמָרְס: בְּרַכְס

טְהַרְס רַחֲמֵס צְדָקַתְךָ תְּמִיד גְּמִלְס: חֲסִין קְדוּשׁ בְּרוּב טוּבְךָ

נהל עֲדָתְךָ: יְחִיד גָּאָה לְעַמְּךָ פְּנֵה זֹכְרֵי קִדְשְׁתֶּךָ: שְׁוַעַתְנוּ
קִבַּל וּשְׁמַע צַעֲקֹתֵנוּ יוֹדַע תַּעֲלוּמוֹת: בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ
לְעוֹלָם וָעֶד:

*לְמַנְצַח בְּנִגְיוֹנוֹת מְזֻמּוֹר שִׁיר: אֱלֹהִים יִחַנְנוּ וּיְבָרְכֵנוּ יָאֵר פָּנָיו
אֶתְנוּ סֵלָה: לְדַעַת בְּאֶרֶץ דְּרָכֶךָ בְּכֹל גּוֹיִם יִשְׁוַעְתְּךָ: יוֹדוּךָ
עַמִּים אֱלֹהִים יוֹדוּךָ עַמִּים כָּלֶם: יִשְׁמְחוּ וּיְרַנְּנוּ לְאֲמִים כִּי
תִשְׁפֹּט עַמִּים מִיִּשְׂרָאֵל וּלְאֲמִים בְּאֶרֶץ תִּנְחַם סֵלָה: יוֹדוּךָ עַמִּים
אֱלֹהִים יוֹדוּךָ עַמִּים כָּלֶם: אֶרֶץ נִתְּנָה יְבוּלָהּ יְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים
אֱלֹהֵינוּ: יְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים וַיִּירָאוּ אוֹתוֹ כָּל אֶפְסֵי אֶרֶץ:

לְמַנְצַח מְזֻמּוֹר לְדוֹד: הַשָּׁמַיִם מְסֻפְּרִים כְּבוֹד־אֵל
וּמַעֲשֵׂה יָדָיו מַגִּיד הֶרְקִיעַ: יוֹם לְיוֹם יַבִּיעַ אִמְרָ וּלְיֵלָה
לְלַיְלָה יַחֲוֶה־דַעַת: אֵינ־אִמְרָ וְאֵינ־דְּבָרִים בְּלִי נִשְׁמַע
קוֹלָם: בְּכֹל־הָאֶרֶץ יֵצֵא קוֹם וּבִקְצֵה תִבֵּל מְלִיָּהֶם
לְשִׁמְשׁ שָׁם־אֵהֵל בָּהֶם: וְהוּא בְּחִתָּן יֵצֵא מִחֻפְתּוֹ
יִשְׁיֵשׁ בְּגִבּוֹר לְרוּץ אֶרֶץ: מִקְצֵה הַשָּׁמַיִם מוֹצֵאוֹ
וּתְקוּפָתוֹ עַל־קְצוֹתֶם וְאֵינ־נִסְתָּר מִחֻפְתּוֹ: תוֹרַת יי
תְּמִימָה מְשִׁיבַת נֶפֶשׁ עֲדוּת יי נְאֻמָּנָה מִחֻפִּימַת פְּתִי:
פְּקוּדֵי יי יִשְׂרָאֵל מְשִׁמְחֵי־לֵב מִצּוֹת יי בְּרָה מְאִירַת
עֵינַיִם: יִרְאֵת יי טְהוֹרָה עוֹמְדַת לְעַד מְשֻׁפְּטֵי־יי
אֲמַת צְדָקוֹ יַחֲדוּ: הַנְּחַמְדִּים מְזָהָב וּמִפֶּזֶב רַב וּמִתּוֹקִים

מִדְּבַשׁ וְנִפְתַּת צוֹפִים: גַּם-עֲבָדְךָ נִזְהָר בָּהֶם בְּשִׁמְרָם
 עֲקֹב רָב: שְׂגִיאוֹת מִי יָבִין מִנְּסֻתְרוֹת נִקְנִי: גַּם מִזִּידִים
 חֲשׂוֹךְ עֲבָדְךָ אֶל-יִמְשְׁלוּ-בִי אֲזִי אֵיתָם וְנִקִּיתִי מִפֶּשַׁע
 רָב: יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי-פִי וְהִגִּיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ יי צוּרֵי
 וְגוֹאֲלֵי:

*שִׁיר לַמַּעֲלוֹת אִשָּׁא עֵינֵי אֶל הַהַרִים מֵאִין יָבֵא עֲזָרִי: עֲזָרִי
 מֵעַם יי עֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: אֵל יִתֵּן לַמוֹט רִגְלֶךָ אֵל יָנוּם
 שִׁמְרֶךָ: הִנֵּה לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל: יי שִׁמְרֶךָ יי
 צִלְּךָ עַל יַד יְמִינֶךָ: יוֹמָם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא יִכְפֹּה וְיָרַח בַּלַּיְלָה: יי
 יִשְׁמְרֶךָ מִכָּל רָע יִשְׁמַר אֶת נַפְשֶׁךָ: יי יִשְׁמַר צִאתְךָ וּבּוֹאֶךָ
 מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם:

תָּנוּ רַבָּנֵינוּ, הַרְוֵאָה חֲמָה בְּתִקּוּפַתָּה אוֹמֵר בְּרוּךְ עוֹשֶׂה
 בְּרֵאשִׁית. וְאֵימַת הוּי, אָמַר אֲבִי כָּל כ"ח שָׁנִין, וְהִדְר
 מִחֲזוֹר וְנִפְלָה תִּקּוּפַת נִסָּן בְּשַׁבָּתָאֵי בְּאוֹרְתָא דְתַלְתָּ
 נִגְהֵי אַרְבַּע. (ברכות נט:)

***שֶׁמֶשׁ אוֹמֵר**, שֶׁמֶשׁ יָרַח עָמַד זְבֻלָּה לְאוֹר חֲצִיךָ יִהְלָכוּ
 לְנִגְהַ בְּרַק חֲנִיתְךָ: קוּמִי אוּרֵי כִי בָּא אוֹרְךָ וּכְבוֹד יי עֲלֶיךָ
 זְרַח: (ברייתא דפרק שירה)

אֵל אֲדוֹן עַל כָּל הַמַּעֲשִׂים. בְּרוּךְ וּמְבָרָךְ בְּפִי כָּל
 נְשָׁמָה. גִּדְלוֹ וְטוֹבוֹ מְלֵא עוֹלָם. דַּעַת וְתְבוּנָה סוֹבְבִים
 אוֹתוֹ. הַמְתַּגָּאָה עַל חֵיוֹת הַקֹּדֶשׁ. וְנִהְדָּר בְּכָבוֹד עַל

* יש שאין אומרים זאת

הַמְרַבֶּה. זְכוֹת וּמִישׁוֹר לְפָנַי כְּסֵאוֹ. חֶסֶד וְרַחֲמִים
 לְפָנַי כְּבוֹדוֹ. טוֹבִים מְאֹדוֹת שְׁבָרָא אֱלֹהֵינוּ. יִצְרָם
 בְּדַעַת בְּבִינָה וּבְהַשְׁפֵּל. כַּחַ וְגִבּוֹרָה נָתַן בָּהֶם. לְהִיּוֹת
 מוֹשְׁלִים בְּקֶרֶב תִּבְל. מְלֵאִים זִיו וּמְפִיקִים נוֹגָה. נָאֵה
 זִיוֹם בְּכָל הָעוֹלָם. שְׂמֵחִים בְּצֵאתָם וְשָׂשִׂים בְּבוֹאָם.
 עוֹשִׂים בְּאִמָּה רִצּוֹן קוֹנֵם. פֶּאֶר וְכְבוֹד נוֹתְנִים לְשִׁמוֹ.
 צְהֵלָה וְרִנָּה לְזִכֵּר מַלְכוּתוֹ. קָרָא לְשֶׁמֶשׁ וַיִּזְרַח אֹר.
 רָאָה וְהִתְקִין צוּרַת הַלְּבָנָה. שָׁבַח נוֹתְנִים לוֹ כָּל צְבָא
 מְרוֹם. תְּפִאֶרֶת וּגְדֻלָּה שְׂרָפִים וְאוֹפָנִים וְחַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ.

יש שאין אומרים עלינו לשבת. והאומרים יצדדו בכריעתם, שלא לפנות לשמש.

עֲלֵינוּ לְשִׁבַח לְאֶדוֹן הַכֹּל. לְתַת גְּדֻלָּה לְיוֹצֵר
 בְּרֵאשִׁית. שְׁלֵא עֲשָׂנוּ כְּגוֹיֵי הָאָרְצוֹת. וְלֵא שְׁמָנוּ
 כְּמִשְׁפָּחוֹת הָאֲדָמָה. שְׁלֵא שָׁם חָלְקָנוּ כְּהֶם וְגוֹרְלָנוּ
 כְּכָל הַמוֹנֵם. שְׁהֵם מִשְׁתַּחֲוִים לְהֶבֶל וְרִיק וּמִתְפַּלְלִים
 אֶל אֵל לֹא יוֹשִׁיעַ. וְאֲנַחְנוּ בּוֹרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים וּמוֹדִים
 לְפָנַי מְלֶךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שֶׁהוּא
 נוֹטֵה שָׁמַיִם וְיוֹסֵד אָרֶץ וּמוֹשֵׁב יְקָרוֹ בְּשָׁמַיִם מִמַּעַל
 וְשׁוֹכֵנֵת עִזּוֹ בְּגִבְהֵי מְרוֹמִים. הוּא אֱלֹהֵינוּ אֵין עוֹד
 אֲמַת מַלְכָנוּ אֶפְסֵ זוֹלָתוֹ כְּפָתוּב בְּתוֹרָתוֹ וַיְדַעַת
 הַיּוֹם וְהַשַּׁבָּת אֶל לְבָבְךָ כִּי יי הוּא הָאֱלֹהִים בְּשָׁמַיִם
 מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתַּחַת אֵין עוֹד.

עַל בֵּן נִקְוָה לְךָ יי אֱלֹהֵינוּ לְרֵאוֹת מְהֵרָה בְּתַפְאֵרֶת
 עֲזָךְ לְהַעֲבִיר גְּלוּלִים מִן הָאָרֶץ וְהַאֲלִילִים כְּרוֹת
 יִפְרֹתוֹן לְתַקֵּן עוֹלָם בְּמַלְכוּת שְׁדֵי וְכֹל בְּנֵי בָשָׂר
 יִקְרְאוּ בְשִׁמְךָ לְהַפְנוֹת אֵלֶיךָ כָּל רִשְׁעֵי אָרֶץ. יִפְרוּ
 וַיִּדְעוּ כָּל יוֹשְׁבֵי תֵבֵל כִּי לְךָ תִּכְרַע כָּל בְּרֵךְ תִּשָּׁבַע
 כָּל לָשׁוֹן. לִפְנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ יִכְרְעוּ וַיִּפְלוּ וְלִכְבוֹד
 שִׁמְךָ יִקָּר יִתְנוּ וַיִּקְבְּלוּ כָּל־סָאֵת עַל מַלְכוּתְךָ וְתִמְלֹךְ
 עֲלֵיהֶם מְהֵרָה לְעוֹלָם וָעֶד. כִּי הַמַּלְכוּת שְׁלֹךְ הִיא
 וְלְעוֹלָמִי עַד תִּמְלֹךְ בְּכִבוֹד בְּכֹתוֹב בְּתוֹרָתְךָ יי יִמְלֹךְ
 לְעוֹלָם וָעֶד. וְנֹאמֵר וְהָיָה יי לְמַלְךְ עַל כָּל הָאָרֶץ.
 בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יי אֶחָד וְשִׁמוֹ אֶחָד.

רַבִּי חֲנַנְיָהּ בֶּן עֲקֻשְׁיָא אוֹמֵר: רְצָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְזַכּוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל.
 לְפִיכֵךְ הִרְבָּה לָהֶם תּוֹרָה וּמִצְוֹת, שֶׁנֹּאמַר: יי חֲפִץ לְמַעַן צְדָקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה
 וַיֹּאדִיר.

יִתְגַּדֵּל וַיִּתְקַדֵּשׁ שְׁמֵהּ רַבָּא (אמן) בְּעֵלְמָא דִּי בְּרָא כְרַעוּתָהּ
 וַיִּמְלִיךְ מַלְכוּתָהּ (וַיִּצְמַח פְּרָקְנָה וַיִּקְרַב מְשִׁיחָהּ אִמֵּן) בְּחַיִּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן
 וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּעַגְלָא וּבְזִמְן קָרִיב. וְאִמְרוּ אָמֵן.
 יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלְמֵי עֲלַמְיָא.
 יִתְבָּרַךְ. וַיִּשְׁתַּבַּח וַיִּתְפָּאֵר וַיִּתְרוֹמֵם וַיִּתְנַשֵּׂא וַיִּתְהַדָּר
 וַיִּתְעַלֶּה וַיִּתְהַלֵּל שְׁמֵהּ דְקַדְשָׁא בְרִיךְ הוּא (אמן). לְעֵלְא מִן
 כָּל בְּרַכְתָּא וְשִׁירְתָּא תִּשְׁבַּחְתָּא וְנַחֲמַתָּא דְאִמְרִין בְּעֵלְמָא.
 וְאִמְרוּ אָמֵן.

עַל יִשְׂרָאֵל וְעַל רִבְּנָן וְעַל תְּלַמְּיֵיהוֹן וְעַל כָּל תְּלַמְּיֵי
 תְּלַמְּיֵיהוֹן וְעַל כָּל מֵאן דְּעִסְקִין בְּאוּרֵיתָא דִּי בְּאַתְרָא
 קְדִישָׁא הֲדִין וְדִי בְּכָל אֶתְר וְאַתְר. יְהֵא לְהוֹן וּלְכוּן שְׁלָמָא
 רַבָּא חֲנָא וְחֲסָדָא וְרַחֲמִין וְחַיִּין אַרְיִכִין וּמְזוּנֵי רוּיְחֵי וּפְרָקְנָא
 מִן קָדָם אָבוּהוֹן דְּבִשְׁמַיָּא וְאַרְעָא וְאַמְרוּ אָמֵן.

יְהֵא שְׁלָמָא רַבָּא מִן שְׁמַיָּא וְחַיִּים טוֹבִים עָלֵינוּ וְעַל כָּל
 יִשְׂרָאֵל. וְאַמְרוּ אָמֵן.

עוֹשֶׂה שְׁלוֹם בְּמִרוֹמָיו הוּא יַעֲשֶׂה בְּרַחֲמָיו שְׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל
 כָּל יִשְׂרָאֵל וְאַמְרוּ אָמֵן.

מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ שֶׁחַיֵּיתָנוּ וְקִיַּמְתָּנוּ וְהִגַּעְתָּנוּ
 לְבָרְךְ בְּרַכְת הוֹדָאָה זוּ, וַיְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ
 וְאַלְהֵי אֲבוֹתֵינוּ כְּשֵׁם שִׁזְכִּינוּ לְבָרְךְ בְּרַכָּה זוּ, כִּן תְּחַיֵּנוּ
 וְתִקְּיֵמֵנוּ לְעַבְדְּךָ בְּלִבְב שְׁלָם וְתִזְכֶּה אוֹתָנוּ וְאֵת
 צְאֲצְאֵינוּ לְבָרְכָה בְּתִקּוּפוֹת אַחֲרוֹת הַבָּאוֹת עָלֵינוּ
 לְשְׁלוֹם, שְׂמִיחִים בְּבִנְיַן עִירְךָ וְשָׂשִׁים בְּעִבּוֹדְתְךָ,
 וְתִזְכֶּנוּ לְרֵאוֹת פְּנֵי מְשִׁיחְךָ, וְהָיָה אוֹר הַלְּבָנָה כְּאוֹר
 הַחֲמָה וְאוֹר הַחֲמָה יִהְיֶה שְׁבַעַתִּים כְּאוֹר שְׁבַעַת
 הַיָּמִים בְּיוֹם חֲבֹשׁ יְיָ אֵת שֶׁבַר עֲמוֹ וּמַחֵץ מִכְּתוֹ יִרְפָּא,
 בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, אָמֵן סְלָה.

סדר ברכת החמה נוסח ע"מ

ע"פ הבן איש חי

למנצח מזמור לדוד: השמים מספרים כבוד-אל ומעשה ידיו מגיד הרקיע: יום ליום יביע אמר ולילה ולילה יתהדד-עת: איך אמר ואין דברים בלי נשמע קולם: בכל-הארץ יצא קום ובקצה תבל מליהם לשמש שם-אהל בהם: והוא כחתן יצא מחפתו ישיש בגבור לרוץ ארח: מקצה השמים מוצאו ותקופתו על-קצותם ואין נסתר מחמתו: תורת יי תמימה משיבת נפש עדות יי נאמנה מחכימת פתי: פקודי יי ישרים משמחיל לב מצות יי ברה מאירת עינים: יראת יי טהורה עומדת לעד משפטי-יי אמת צדקו יחדו: הנחמדים מזהב ומפז רב ומתוקים מדבש ונפת צופים: גם-עבדך נזהר בהם בשמרם עקב רב: שגיאות מי יבין מנסתרות נקני: גם מזדים חשך עבדך אל-ימשלובי אז איתם ונקיתי מפשע רב: יהיו לרצון אמרי-פי והגיון לבי לפניך יי צורי וגאלי:

הללויה הללו את-יי מן-השמים הללוהו במרומים: הללוהו כל-מלאכיו הללוהו כל-צבאו. הללוהו שמש וירח הללוהו כל-כוכבי אור: הללוהו שמי השמים והמים אשר מעל השמים: יהללו את-שם יי כי הוא צוה ונבראו: ועמידם לעד לעולם חק נתן ולא יעבור: הללו את יי מן הארץ תנינים וכל תהמות: אש וברד שלג וקיטור רוח סערה עשה דברו: ההרים וכל גבעות עץ פרי וכל ארזים: החיה וכל בהמה רמש וצפור כנף: מלכי ארץ וכל לאמים שרים וכל שפטי ארץ: בחורים וגם בתולות זקנים עם נערים: יהללו את שם יי כי נשגב שמו לבדו הודו על ארץ

וְשָׁמַיִם: וַיִּרְם קֶרֶן לְעַמּוֹ תְּהִלָּה לְכָל חֲסִידָיו לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַם
קָרְבוֹ הַלְלוּיָהּ:

כִּי שָׁמֶשׁ וּמַגֵּן יי אֱלֹהִים חַן וְכְבוֹד יִתֵּן יי לֹא יִמְנַע טוֹב לְהַלְכִים
בְּתַמִּים: יִירָאוּךָ עַם־שָׁמֶשׁ וּלְפָנַי יִרַח דּוֹר דּוֹרִים: הוֹדִינוּ לָךְ
אֱלֹהִים הוֹדִינוּ וְקָרוֹב שָׁמֶךְ סִפְרוּ נִפְלְאוֹתֶיךָ: וְזָרְחָה לְכֶם יִרְאֵי
שָׁמִי שָׁמֶשׁ צְדָקָה וּמִרְפָּא בְּכַנְפֶיהָ וַיִּצְאֲתֶם וּפְשַׁתֶּם כְּעַגְלֵי מִרְבָּק:
וְהָיָה אֹרֶךְ הַלְבָנָה כְּאֹרֶךְ הַחֲמָה וְאֹרֶךְ הַחֲמָה יִהְיֶה שִׁבְעַתַּיִם כְּאֹרֶךְ
שִׁבְעַת הַיָּמִים בְּיוֹם חֲבֹשׁ יי אֵת שֶׁבַר עַמּוֹ וּמַחֲץ מִכְתּוֹ יִרְפָּא: וְכֵן
הוּא אוֹמֵר, וְאַהֲבִיו כִּיצֵאת הַשָּׁמֶשׁ בַּגְּבֻרָתוֹ:

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי מְאֹרֶת בְּרַקִּיעַ הַשָּׁמַיִם לְהַבְדִּיל בֵּין הַיּוֹם
וּבֵין הַלַּיְלָה וְהָיוּ לְאֹתוֹת וּלְמוֹעֲדִים וּלְיָמִים וּשְׁנָיִם: וְהָיוּ לְמְאֹרֶת
בְּרַקִּיעַ הַשָּׁמַיִם לְהַאֲיר עַל־הָאָרֶץ וְיִהְיֶה כֵן: וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת־
שְׁנֵי הַמְּאֹרֶת הַגְּדֹלִים אֶת־הַמְּאֹרֶת הַגָּדֹל לְמַמְשַׁלֵּת הַיּוֹם וְאֶת־
הַמְּאֹרֶת הַקָּטָן לְמַמְשַׁלֵּת הַלַּיְלָה וְאֵת הַכּוֹכָבִים: וַיִּתֵּן אֶת־
אֱלֹהִים בְּרַקִּיעַ הַשָּׁמַיִם לְהַאֲיר עַל־הָאָרֶץ: וּלְמִשַׁל בְּיוֹם וּבַלַּיְלָה
וּלְהַבְדִּיל בֵּין הָאֹרֶךְ וּבֵין הַחֲשֶׁךְ וַיִּרְא אֱלֹהִים כִּי־טוֹב: וַיְהִי־עֶרֶב
וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם רְבִיעִי:

לְשֵׁם יְחִוָּד קוֹדֶשָׁא בְּרִיךְ הוּא וּשְׁכִינְתָּיהּ, בְּדַחֲלוֹ וּרְחִימוֹ, וּרְחִימוֹ וּדְחִילוֹ,
לְיַחְדָּא שֵׁם יוֹד ק"י בּוֹא"ו ק"י בְּיַחְדָּא שְׁלִים בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל. הִנֵּה אֲנַחְנוּ
בְּאִים לְהוֹדוֹת לֵה' עַל מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית אֲשֶׁר עָשָׂה, וּלְבָרְךָ בְּשֵׁמוֹ הַבְּרָכָה
אֲשֶׁר תִּקְנוּ חַכְמִים וְזָכוּנִם לְבְּרָכָה בְּיוֹם זֶה עַל הַחֲמָה בְּתַקּוּפָתָהּ, שְׁעוּמְדָתָהּ
בְּרַקִּיעַ בְּתַחֲלַת הַמַּחְזוֹר עֲשָׂרִים וּשְׁמוֹנֶה שָׁנָה שְׁלֵהּ, כְּמוֹ תַחֲלַת עֲמִידָתָהּ
בְּיוֹם רְבִיעִי בְּשֶׁשֶׁת יָמֵי בְּרֵאשִׁית, כְּדִי לַעֲשׂוֹת נַחֲת־רוּחַ לְיוֹצְרֵנוּ וּלְעֲשׂוֹת
רְצוֹן בּוֹרְאֵנוּ, לְתַקֵּן שְׂרֵשׁ מִצְוֹת הַבְּרָכָה הַזֹּאת בְּמִקּוֹם עֲלִיוֹן, וַיַּעַל לְפָנֶיךָ
כְּאֵלּוֹ כְּוֵנוּ בְּמַצּוֹה הַזֹּאת כָּל הַכּוֹנְנוֹת הָרְאוּיוֹת לְכוּן, וְיִהְיֶה נַעַם אֲדָנִי אֱלֹהֵינוּ
עֲלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנְנָה עֲלֵינוּ וּמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ כּוֹנְנָה:

קהל:

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם
עוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית.

והחזן חוזר בקול

בִּי לְעוֹלָם חֲסֵדוֹ:	הוֹדוּ לַיי בִּי-טוֹב
בִּי לְעוֹלָם חֲסֵדוֹ:	הוֹדוּ לְאֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים
בִּי לְעוֹלָם חֲסֵדוֹ:	הוֹדוּ לְאֲדֹנָי הָאֲדֹנִים
בִּי לְעוֹלָם חֲסֵדוֹ:	לַעֲשֵׂה נִפְלְאוֹת גְּדֵלוֹת לְבָדוֹ
בִּי לְעוֹלָם חֲסֵדוֹ:	לַעֲשֵׂה הַשָּׁמַיִם בְּתַבּוּנָה
בִּי לְעוֹלָם חֲסֵדוֹ:	לְרַקַּע הָאָרֶץ עַל-הַמַּיִם
בִּי לְעוֹלָם חֲסֵדוֹ:	לַעֲשֵׂה אוֹרִים גְּדֵלִים
בִּי לְעוֹלָם חֲסֵדוֹ:	אֶת-הַשָּׁמֶשׁ לְמַמְשָׁלֶת בַּיּוֹם
בִּי לְעוֹלָם חֲסֵדוֹ:	אֶת-הַיָּרֵחַ וְכוכְבֵּים לְמַמְשָׁלוֹת בַּלַּיְלָה
בִּי לְעוֹלָם חֲסֵדוֹ:	לְמַכּוּהַ מִצְרַיִם בְּבִכּוּרֵיהֶם
בִּי לְעוֹלָם חֲסֵדוֹ:	וַיּוֹצֵא יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכֶם
בִּי לְעוֹלָם חֲסֵדוֹ:	בְּיַד חֲזָקָה וּבְזִרְעַ נְטוּיָה
בִּי לְעוֹלָם חֲסֵדוֹ:	לְגִזֹּר יָם סוֹף לְגִזְרִים
בִּי לְעוֹלָם חֲסֵדוֹ:	וְהַעֲבִיר יִשְׂרָאֵל בְּתוֹכוֹ
בִּי לְעוֹלָם חֲסֵדוֹ:	וְנָעַר פְּרֵעָה וַחֲמִילוֹ בַיָּם סוֹף
בִּי לְעוֹלָם חֲסֵדוֹ:	לְמוֹלִיךְ עִמּוֹ בַּמִּדְבָּר
בִּי לְעוֹלָם חֲסֵדוֹ:	לְמַכּוּהַ מְלָכִים גְּדֵלִים
בִּי לְעוֹלָם חֲסֵדוֹ:	וַיַּהַרְגַּ מְלָכִים אֲדִירִים

בִּי לְעוֹלָם חֶסֶד:
 בִּי לְעוֹלָם חֶסֶד:
 בִּי לְעוֹלָם חֶסֶד:
 בִּי לְעוֹלָם חֶסֶד:
 בִּי לְעוֹלָם חֶסֶד:
 בִּי לְעוֹלָם חֶסֶד:
 בִּי לְעוֹלָם חֶסֶד:
 בִּי לְעוֹלָם חֶסֶד:

לְסִיחוֹן מִלֶּךְ הָאֱמֹרִי
 וּלְעוֹג מִלֶּךְ הַבְּשָׁן
 וְנָתַן אֶרֶצָם לְנַחֲלָה
 נַחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל עֲבָדוֹ
 שֶׁשָּׁפְלוּנוּ זָכַר לָנוּ
 וַיִּפְרְקֵנוּ מִצָּרֵינוּ
 נָתַן לָחֶם לְכָל בָּשָׂר
 הוֹדוּ לְאֵל הַשָּׁמַיִם

אֵל אֲדוֹן עַל כָּל הַמַּעֲשִׂים. בָּרוּךְ וּמְבָרָךְ בְּפִי כָּל
 נְשָׁמָה: גִּדְלוֹ וְטוֹבוֹ מְלֵא עוֹלָם. דַּעַת וְתְבוּנָה סוֹבְבִים
 הוֹדוּ: הַמִּתְגַּאֲהַה עַל חַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ. וְנִהְדָּר בְּכַבּוּד עַל
 הַמְרַכְבֶּה: זְכוֹת וּמִישׁוֹר לְפָנָי כְּסָאוֹ. חֶסֶד וְרַחֲמִים
 מְלֵא כְבוֹדוֹ: טוֹבִים מְאֹדוֹת שֶׁבְּרָאָם אֱלֹהֵינוּ. יִצְרָם
 בְּדַעַת בְּבִינָה וּבְהַשְׁפֵּל: כַּחַ וּגְבוּרָה נָתַן בָּהֶם. לְהִיּוֹת
 מוֹשְׁלִים בְּקֶרֶב תִּבְל: מְלֵאִים זִיו וּמְפִיקִים נוֹגֵה. נֶאֱדָה
 זִיוָם בְּכָל הָעוֹלָם: שְׂמֵחִים בְּצֵאתָם שְׂשִׁים בְּבוֹאָם.
 עוֹשִׂים בְּאֵימָה רְצוֹן קוֹנִיָּהֶם: פֶּאֶר וְכַבּוּד נוֹתְנִים
 לְשִׁמּוֹ. צַהֲלָה וְרִנָּה לְזָכַר מַלְכוּתוֹ: קָרָא לְשִׁמְשׁ
 וַיִּזְרַח אֹר. רָאָה וְהִתְקִין צוּרַת הַלְבָנָה: שֶׁבַח נוֹתְנִים
 לוֹ כָּל צְבָא מְרוֹם. תִּפְאֶרֶת וּגְדֻלָּה שְׂרָפִים וְאוֹפָנִים
 וְחַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ:

עלינו לישב לאדון הכל, לתת גדלה ליוצר בראשית, שלא עשנו כגויי הארצות ולא שמנו כמשפחות האדמה. שלא שם חלקנו בהם וגורלנו ככל המונס, שהם משתחוים להבל וריק ומתפללים אל לא יושיע (יפסיק מעט. וכשיאמר ואנחנו משתחוים יברע כל גופו) ואנחנו משתחוים לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא, שהוא נוטה שמים ויוסד ארץ ומושב יקרו בשמים ממעל ושכינת עזו בגבהי מרומים. הוא אלהינו ואין עוד אחר. אמת מלכנו ואפס זולתו, כפתוב בתורה, וידעת היום והשבות אל לבבך כי יי הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת, אין עוד.

על כן נקווה לך יי אלהינו לראות מהרה בתפארת עזך להעביר גלולים מן הארץ והאלילים כרות ופרתון, לתקן עולם במלכות שדי וכל בני בשר יקראו בשמך להפנות אליך כל רשעי ארץ. יכירו וידעו כל יושבי תבל כי לך תכרע כל ברך תשבע כל לשון. לפניך יי אלהינו יכרעו ויפלו ולכבוד שמך יקר יתנו ויקבלו כלם את עול מלכותך ותמלוך עליהם מהרה לעולם ועד, כי המלכות שלך היא ולעולמי עד תמלוך בכבוד, כפתוב בתורתך, יי ימלך לעלם ועד. ונאמר, והיה יי למלך על כל הארץ, ביום ההוא יהיה יי אחד ושמו אחד.

אֲדוֹן עוֹלָם אֲשֶׁר מִלֶּדֶ, בְּטָרֶם כָּל יַעֲר נִבְרָא. לְעַת
 נַעֲשֶׂה בְּחִפְצוֹ כָּל, אֲזִי מִלֶּד שָׁמוּ נִקְרָא. וְאַחֲרֵי כִּכְלוֹת
 הַכָּל, לְבַדּוֹ יִמְלֶךְ נּוֹרָא. וְהוּא הֵיךְ וְהוּא הוֹה, וְהוּא יִהְיֶה
 בְּתַפְאֲרָה. וְהוּא אֶחָד וְאֵין שְׁנַי, לְהַמְשִׁילוֹ וּלְהַחְבִּירָה.
 וְהוּא רֵאשׁוֹן וְהוּא אַחֲרוֹן, לְכָל חֶמֶר וּלְכָל צוּרָה. בְּלִי
 רֵאשִׁית בְּלִי תְּכָלִית, וְלוֹ הָעוֹז וְהַמְשֻׁרָה. בְּלִי עֶרֶךְ בְּלִי
 דְּמִיּוֹן, בְּלִי שְׁנוּי וְתַמּוּרָה. בְּלִי חֲבוּר בְּלִי פְּרוּד, גְּדֹל כַּחַ
 וּגְבוּרָה. וְהוּא אֵלֵי וְחֵי גּוֹאֲלִי, וְצוּר חֲבָלִי בְּעַת צָרָה.
 וְהוּא נְסִי וּמְנוּסִי, מְנַת כּוֹסֵי בַּיּוֹם אֶקְרָא. וְהוּא רוֹפֵא
 וְהוּא מְרַפֵּא, וְהוּא צוֹפֵה וְהוּא עֲזָרָה. בְּיָדוֹ אֶפְקִיד רוּחִי,
 בְּעַת אֵישׁוֹן וְאַעִירָה. וְעַם רוּחִי גּוֹיָתִי, יֵי לִי וְלֹא אֵירָא.
 בְּמַקְדָּשׁוֹ תִּגַּל נַפְשִׁי, מְשִׁיחֵנוּ יִשְׁלַח מְהֵרָה. וְאַזְ נָשִׁיר
 בְּבֵית קִדְשֵׁי, אָמֵן אָמֵן שֵׁם הַנּוֹרָא.

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, כְּמוֹ שֶׁהַחִיתָנוּ
 וְקִמַּמְתָּנוּ וְהַגַּעַתָּנוּ לְזִמְן הַזֶּה לְבָרֶךְ בּוֹ בְּרַכַּת הַחֶמֶה לְשִׁמְךָ,
 כִּן תַּחֲיִינוּ וְתִקְיִמְנוּ וְתִזְכְּנוּ לְבָרֶךְ בְּתַקּוּפוֹת הַחֶמֶה אֲשֶׁר
 תַּהֲיִינָה בְּשָׁנִים הַבָּאוֹת עָלֵינוּ לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם, שְׂמִיחִים
 בְּבִגְדֵי עֵרֶךְ וְשִׂשִׁים בְּעִבּוּדְתֶךָ, וְתִזְכְּנוּ לְרֵאוֹת פְּנֵי מְשִׁיחֶךָ,
 וְיִתְקִים בְּיָמֵינוּ מִקְרָא שְׂכָתוֹב וְהֵיךְ אֹר הַלְּבָנָה כְּאֹר הַחֶמֶה
 וְאֹר הַחֶמֶה יִהְיֶה שְׁבַעַתִּים כְּאֹר שְׁבַעַת הַיָּמִים בַּיּוֹם חֲבֹשׁ
 יֵי אֶת שְׁבַר עַמּוֹ וּמַחֲץ מַכְתּוֹ יִרְפֵּא: וְיִהִי נַעַם אֲדֹנָי אֱלֹהֵינוּ

עלינו ומעשה ידינו פוננה עלינו ומעשה ידינו פוננהו: יהיו
לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך. יי צורי וגואלי:

רבי חנניה בן עקשיא אומר: רצה הקדוש ברוך הוא לזכות
את ישראל. לפיכך הרבה להם תורה ומצות, שנאמר: יי
חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר.

יתגדל ויתקדש שמה רבא (אמן) בעלמא די ברא ברעותה
וימליך מלכותה ויצמח פרקנה ויקרב משיחה. (אמן)
בחייכון וביומיכון ובחיי דכל בית ישראל בעגלא ובזמן
קריב ואמרו אמן.

יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך
וישתבח ויתפאר ויתרום ויתנשא ויתהדר ויתעלה ויתהלל
שמה דקדשא בריך הוא. (אמן) לעלא מן כל ברכתא שירתא
תשבחתא ונחמתא דאמירן בעלמא ואמרו אמן.
על ישראל ועל רבנן ועל תלמידיהון ועל כל תלמידי
תלמידיהון דעסקין באורייתא קדשתא די באתרא קדישא
הדין ודי בכל אתר ואתר. יהא לנא ולהון ולכון חנא וחסדא
ורחמי מן קדם מארה שמיא וארעא ואמרו אמן.

יהא שלמא רבא מן שמיא, חיים ושבע וישועה ונחמה
ושיזבא ורפואה וגאלה וסליחה וכפרה ורוח והצלה, לנו
ולכל עמו ישראל ואמרו אמן.

עושה שלום במרומו הוא ברחמי יעשה שלום עלינו ועל
כל עמו ישראל ואמרו אמן.

סדר ברכת החמה ע"פ נוסח ה"שדי חמד"

פתיחת אליהו הנביא

ויהי נעם אדני אלהינו עלינו. ומעשה ידינו כוננה עלינו.
ומעשה ידינו כוננהו:

פָּתַח אֱלֹהֵי הַנְּבִיא זְכוּר לְטוֹב וְאָמַר: רְבוּן עֲלֵמִין, דְּאַנְתָּ
הוּא חָד וְלֹא בְּחֻשְׁבָּן. אַנְתָּ הוּא עֲלָאָה עַל כָּל עֲלָאִין,
סְתִימָא עַל כָּל סְתִימִין, לִית מַחְשְׁבָה תְּפִיסָא בְּךָ כָּלְל. אַנְתָּ
הוּא דְּאַפְקַת עֶשְׂרֵי תְּקוּנִין, וְקִרְיָנָן לֹון עֶשְׂרֵי סְפִירָן, לְאַנְהָא
בְּהוּן עֲלֵמִין סְתִימִין דְּלֹא אַתְּגַלְיָן וְעֲלֵמִין דְּאַתְּגַלְיָן. וּבְהוּן
אַתְּפְסִיאַת מְבַנֵי נְשָׂא. וְאַנְתָּ הוּא דְּקֻשִׁיר לֹון וּמִיחַד לֹון.
וּבְגִין דְּאַנְתָּ מְלָגָא כָּל מָאן דְּאַפְרִישׁ חַד מִן חֲבֵרִיהַ מְאַלִין
עֶשְׂרֵי אַתְּחֻשִׁיב לִיהַ כְּאֵלוּ אַפְרִישׁ בְּךָ. וְאַלִין עֶשְׂרֵי סְפִירָן
אַנוּן אֲזֵלִין כְּסִדְרָן, חַד אַרְיָד וְחַד קֶצֶר וְחַד בִּינוּנִי. וְאַנְתָּ הוּא
דְּאַנְהִיג לֹון. וְלִית מָאן דְּאַנְהִיג לְךָ, לֹא לְעֵילָא וְלֹא לְתַתָּא
וְלֹא מִכָּל סְטְרָא. לְבוּשִׁין תְּקַנְתָּ לֹון דְּמַנְיָהוּ פְּרַחִין נְשַׁמְתִין
לְבַנֵי נְשָׂא. וּכְמָה גּוֹפִין תְּקַנְתָּ לֹון, דְּאַתְּקִרְיָאוּ גּוֹפָא לְגַבֵי
לְבוּשִׁין דְּמַכְסִין עֲלִיהוּן, וְאַתְּקִרְיָאוּ בְּתַקּוּנָא דָא. חֶסֶד,
דְּרוּעָא יְמִינָא. גְבוּרָה, דְּרוּעָא שְׁמְאַלָא. תְּפִאָרַת, גּוֹפָא.
נְצַח וְהוּד, תְּרִין שׁוֹקִין. יְסוּד, סִימָא דְּגּוֹפָא, אוֹת בְּרִית
קֹדֶשׁ. מַלְכוּת, פָּה. תּוֹרָה שְׁבַע עַל פֶּה קִרְיָנָן לָהּ. חֲכָמָה,
מוֹחָא. אִיהִי מַחְשְׁבָה מְלָגָאוּ. בִּינָה, לְבָא. וּבַה הֵלֵב מִבִּין.
וְעַל אֵלִין תְּרִין כְּתִיב: הַנְּסִתְרוֹת לִי אֱלֹהֵינוּ. כְּתָר עֲלִינוּ,
אִיהוּ כְּתָר מַלְכוּת. וְעֲלִיהַ אַתְּמַר: מִגִּיד מִרְאשִׁית אַחֲרִית.

וְאִיהוּ קַרְקַפְתָּא דְתַפְלִי. מְלָגְאוּ אִיהוּ אוֹת יו"ד אוֹת ה"א
 אוֹת וָאו"ו וְאוֹת ה"א דְאִיהוּ אֲרַח אֲצִילוֹת. אִיהוּ שְׁקִי
 דְאִילְנָא בְּדְרוּעוּי וְעַנְפוּי. כְּמִיָּא דְאֲשְׁקִי לְאִילְנָא וְאֲתַרְבִּי
 בְּהֵוָה שְׁקִי:

רְבוּן עֲלֵמִין, אַנְתָּ הוּא עֲלֵת הָעֲלוֹת וְסַבַּת הַסְּבוֹת, דְאֲשְׁקִי
 לְאִילְנָא בְּהֵוָה נְבִיעוּ. וְהֵוָה נְבִיעוּ, אִיהוּ כְּנִשְׁמַתָּא לְגוּפָא,
 דְאִיהוּ חַיִּים לְגוּפָא. וּבְךָ לִית דְּמִיּוֹן וְלִית דְּיוֹקְנָא (דְּגוּפָא)
 מִכָּל מַה דְּלָגְאוּ וְלִבְר. וּבְרַאתָ שְׁמִיָּא וְאַרְעָא. וְאַפְקַתָּ
 מִנְהוֹן שְׁמִשָּׁא וְסִיְהֵרָא וְכוּכְבֵּיָא וּמְזֻלִי. וּבְאַרְעָא אִילְנִין
 וְדִשְׁאִין וְגִנְתָּא דְעֵדָן וְעִשְׁבִּין וְחִיּוֹן וְעוֹפִין וְנוֹנִין וּבְעִירִין וּבְנִי
 נְשָׂא. לְאֲשְׁתְּמוּדְעָא בְּהוֹן עֲלָאִין וְאִידָּ יִתְנַהְגּוֹן בְּהוֹן עֲלָאִין
 וְתַתְּאִין. וְאִידָּ אֲשְׁתְּמוּדְעָן מְעֲלָאִי וְתַתְּאִי וְלִית דְּיַדְעָ בְּךָ
 כְּלָל. וְבַר מְנַךְ לִית יְחוּדָא בְּעֲלָאִי וְתַתְּאִי. וְאַנְתָּ אֲשְׁתְּמוּדְעָ
 אֲדוֹן עַל כְּלָא. וְכָל סְפִירוֹן, כָּל חַד אִית לִיה שֵׁם יְדִיעָ. וּבְהוֹן
 אֲתַקְרִיאוּ מְלֶאכְיָא. וְאַנְתָּ לִית לָךְ שֵׁם יְדִיעָ, דְאַנְתָּ הוּא
 מְמֵלָא כָּל שְׁמֵהוּן, וְאַנְתָּ הוּא שְׁלִימוּ דְכְּלָהוּ. וְכַד אַנְתָּ
 תְּסַתְּלַק מִנְהוֹן. אֲשְׁתְּאֲרוּ כְּלָהוּ שְׁמֵהוּן כְּגוּפָא בְּלֵא נִשְׁמַתָּא.
 אַנְתָּ חַכִּים, וְלֵא בְּחֻכְמָה יְדִיעָא. אַנְתָּ הוּא מְבִין, וְלֵא
 מְבִינָה יְדִיעָא. לִית לָךְ אֲתֵר יְדִיעָא. אֲלֵא לְאֲשְׁתְּמוּדְעָא
 תַּקְפֵּךְ וְחִילְךָ לְבְנֵי נְשָׂא. וְלֵא חֲזָאָה לֹון אִידָּ אֲתַנְהִיג עֲלֵמָא
 בְּדִינָא וּבְרַחֲמֵי, דְאִינוּן צְדָק וּמִשְׁפָּט, כְּפוּם עוֹבְדֵיהוֹן דְּבְנֵי
 נְשָׂא. דִּין, אִיהוּ גְבוּרָה. מִשְׁפָּט, עֲמוּדָא דְאַמְצָעִיתָא. צְדָק,
 מְלֻכוּתָא קְדִישָׁא. מֵאֲזֵי צְדָק, תַּרְיַן סְמִכֵי קְשׁוּט. הִיֵּן צְדָק,

אות ברית. כלא לאחזאה איך אתנהיג עלמא. אבל לא דאית לך צדק ידיעא דאיהו דין. ולא משפט ידיעא דאיהו רחמי. ולא מפל אלין מדות כלל. קום רבי שמעון ויתחדשון מלין על ידך. דהא רשותא אית לך לגלאה רזין טמירין על ידך מה דלא אתיהיב רשו לגלאה לשום בר נש עד כען:

קום רבי שמעון פתח ואמר: לך יי הגדלה והגבורה וכו'. עלאין שמעו, אנון דמיכין דחברון ורעיא מהימנא, אתערו משנתכון. הקיצו ורננו שוכני עפר. אלין אנון צדיקיא דאנון מסטרא דהוא דאתמר בה: אני ישנה ולבי ער. ולא אנון מתים. ובגין דא אתמר בהון: הקיצו ורננו וכו'. רעיא מהימנא אנת ואבהן הקיצו ורננו לאתערוותא דשכינתא, דאיהי ישנה בגלותא. דעד כען צדיקיא כלהו דמיכין ושנתא בחוריהון. מיד יחיבת שכינתא תלת קלין לגבי רעיא מהימנא ויימא ליה: קום רעיא מהימנא – דהא עלך אתמר: קול דודי דופק לגבאי בארבע אתון דיליה. ויימא בהון: פתחי לי אחותי רעיתי יונתי תמתי. דהא תם עונך בת ציון לא יוסיף להגלותך. שראשי נמלא טל. מאי נמלא טל? – אלא אמר קדשא בריך הוא: אנת חשבת דמיומא דאתחרב בי מקדשא דעאלנא בביתא דילי ועאלנא בישובא, לאו הכי, דלא עאלנא כל זמנא דאנת בגלותא. הרי לך סימנא: שראשי נמלא טל, ה"א שכינתא בגלותא. שלימו דילה וחיים דילה איהו טל. ודא איהו אות יו"ד אות

ה"א אות וא"ו. ואות ה"א איהי שְכִינְתָא דְלֵא מְחַשְׁבֵּן ט"ל,
 אֶלֶּא אות יו"ד אות ה"א וְאֵת וְאֵו דְסְלִיקוּ אֶתְנֹן לְחַשְׁבֵּן
 ט"ל. דְאִיהִי מְלִיא לְשְכִינְתָא מְנַבְעֵו דְכָל מְקוּרִין עֲלֵאִין.
 מִיד קָם רְעִיא מְהִימְנָא וְאַבְהֵן קְדִישִׁין עֲמִיה. עַד כָּאֵן רְזָא
 דִּיחֻודָא. בְּרוּךְ יְיָ לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן:

פסוקי תורה

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי מְאֹרֶת בְּרִקְיעַ הַשָּׁמַיִם לְהַבְדִּיל בֵּין
 הַיּוֹם וּבֵין הַלַּיְלָה וְהָיוּ לְאֹתוֹת וּלְמוֹעֲדִים וּלְיָמִים וּשְׁנָיִם:
 וְהָיוּ לְמְאֹרֶת בְּרִקְיעַ הַשָּׁמַיִם לְהָאִיר עַל הָאָרֶץ וַיְהִי כֵן:
 וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֵת שְׁנֵי הַמְּאֹרֶת הַגְּדֹלִים אֵת הַמְּאֹרֶת הַגָּדֹל
 לְמַמְשֶׁלֶת הַיּוֹם וְאֵת הַמְּאֹרֶת הַקָּטָן לְמַמְשֶׁלֶת הַלַּיְלָה וְאֵת
 הַכּוֹכָבִים: וַיִּתֵּן אֹתָם אֱלֹהִים בְּרִקְיעַ הַשָּׁמַיִם לְהָאִיר עַל
 הָאָרֶץ: וּלְמִשַׁל בְּיוֹם וּבַלַּיְלָה וּלְהַבְדִּיל בֵּין הָאֹרֶךְ וּבֵין הַחֹשֶׁךְ
 וַיֵּרָא אֱלֹהִים כִּי טוֹב: וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם רְבִיעִי:

פסוקי נביאים

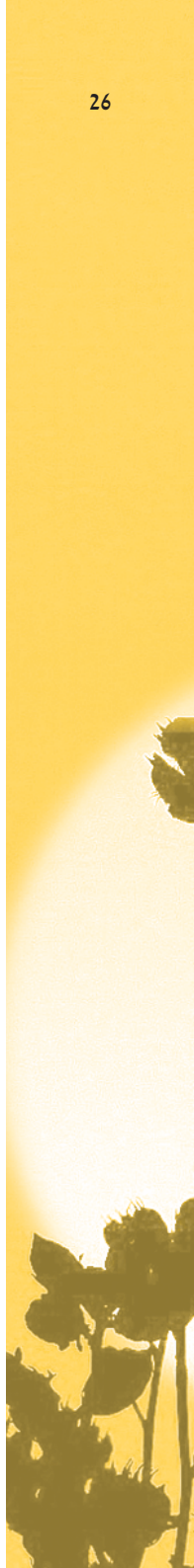
כֹּה אָמַר יְיָ נָתַן שֶׁמֶשׁ לְאֹרֶךְ יוֹמָם חֶקֶת יָרַח וְכּוֹכָבִים לְאֹרֶךְ
 לַיְלָה רָגַע הַיּוֹם וַיַּהֲמוּ גִלְיוֹ יְיָ עַבְאֹת שְׁמוֹ: אִם יִמְשׁוּ הַחֲקִים
 הָאֵלֶּה מִלְּפָנַי נְאֻם יְיָ גַם זֶרַע יִשְׂרָאֵל יִשְׁבְּתוּ מֵהָיֹת גֹּזֵי לְפָנַי
 כָּל הַיָּמִים: כֹּה אָמַר יְיָ אִם יִמְדוּ שָׁמַיִם מִלְּמַעְלָה וַיַּחֲקְרוּ
 מוֹסְדֵי אָרֶץ לְמַטָּה גַם אֲנִי אֲמַאֵס בְּכָל זֶרַע יִשְׂרָאֵל עַל כָּל
 אֲשֶׁר עָשׂוּ נְאֻם יְיָ: הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם יְיָ וּנְבִנְתָה הָעִיר
 לַיְיָ מִמְּגֵדֶל חֲנַנְאֵל שְׁעַר הַפְּנֵה: וַיֵּצֵא עוֹד קוֹ הַמְּדָה נִגְדוּ
 עַל גְּבַעַת גָּרֵב וְנִסְבּ גַּעְתָּה: וְכָל הָעֵמֶק הַפְּגָרִים וְהַדְּשָׁן וְכָל

השדמות עד נחל קדרון עד פנת שער הסוסים מזרחה קדש
 ליי לא ינתש ולא יהרס עוד לעולם:

פסוקי כתובים

בי לעולם חסדו:	הודו ליי ביי טוב
בי לעולם חסדו:	הודו לאלהי האלהים
בי לעולם חסדו:	הודו לאדני האדנים
בי לעולם חסדו:	לעשה נפלאות גדלות לבדו
בי לעולם חסדו:	לעשה השמים בתבונה
בי לעולם חסדו:	לרקע הארץ על המים
בי לעולם חסדו:	לעשה אורים גדלים
בי לעולם חסדו:	את השמש לממשלת ביום
בי לעולם חסדו:	את הירח וכוכבים לממשלות בלילה

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתה, בדחילו ורחימו, ורחימו ודחילו, ליחודא שם יו"ד ה"י בוא"ו ה"י ביחודא שלים בשם כל ישראל. הנה אנחנו באים לברך על ראית החמה בתקופתה, כמו שתקנו לנו חכמינו וזכרונם לברכה, ולתקן את שרשה במקום עליון. ואנחנו מכונים לפאר שמך, מלבנו, שאתה הוא רבון כל המעשים, אדון כל העולמים, עליונים ותחתונים, וצבא השמים לך משתחוים, נוטה שמים ויוסד ארץ, אשר הכינות ופעלת זהרי חמה. ואנחנו מקבלים עלינו ועל זרענו ועל זרע זרענו עד סוף כל הדורות אדנותך ואלהותך, יתברך שמך, ואהבתך ויראתך ויחודך, לעשות רצוננו כרצונך, ולעבדך באמת בלבב שלם. ותעלה לפניך ברכה זו, כאלו כונו בכל הפגנות הראויות לכונו. ויחד ללבנו לאהבה וליראה את שמך. לב טהור ברא לנו אלהינו ורוח נכון חדש בקרבנו. ושמרנו והצילנו מכל פגעים ומקרים רעים המתחדשים לבוא במחזור זה, בכל יום ויום ובכל שעה ושעה ובכל רגע ורגע. ובצל כנפיך תסתירנו, כנשר יעיר קנו, על גזליו ירחף. ושמר צאתנו ובואנו מעתה ועד עולם, וגם עד זקנה ושיבה אלהים אל

תעזבנו. עד אגיד זרועך לדור, לכל יבוא גבורתך. ועוררה את גבורתך להעביר גלילים מן הארץ והאלילים כרת ופרתון לתקן עולם במלכות שדי. יבשו כל עובדי פסל המתהללים באלילים, והמה משתחוים קדמה לשמש. יאבדו כל אויביך ה', ואהביו כצאת השמש בגבורתו. וקיים לנו ה' אלהינו מקרא שכתוב, כי אז אהפך אל עמים שפה ברורה לקרא כלם בשם ה' לעבדו שכס אחד. והיה ה' למלך על כל הארץ ביום ההוא והיה ה' אחד ושמו אחד. יהיו לרצון אמרי פיני והגיון לבני לפניך ה' צורנו וגאלנו, לך יום אף לך לילה, אתה הכינות מאור ושמש. כי שמש ומגן ה' אלהים, חן וכבוד יתן ה' לא ימנע טוב להלכים בתמים:

יְרֹאדָה עַם־שֶׁמֶשׁ וְלִפְנֵי יְרַח הַדּוֹר דּוֹרִים:

הַדּוֹרֵינוּ לְךָ אֱלֹהִים הַדּוֹרֵינוּ וְקָרֹב שְׁמֶךָ סִפְרוּ נִפְלְאוֹתֶיךָ:

וְזַרְחָה לְכֶם יֵרָאֵי שְׁמֵי שֶׁמֶשׁ צְדָקָה וּמִרְפָּא בְּכַנְפֶיהָ

וַיִּצְאֲתֶם וּפִשְׁתֶּם בְּעִגְלֵי מִרְבֵּק:

הַגִּידוּ הַשָּׁמַיִם צְדָקוֹ וְרֵאוּ כָּל הָעַמִּים כְּבוֹדוֹ:

הַלְלוּהָ הַלְלוּ אֶת־יְיָ מִן־הַשָּׁמַיִם הַלְלוּהוּ בַּמְרוֹמִים:

הַלְלוּהוּ כָּל־מַלְאָכָיו הַלְלוּהוּ כָּל־צְבָאוֹיו. הַלְלוּהוּ

שֶׁמֶשׁ וַיְרַח הַלְלוּהוּ כָּל־כּוֹכְבֵי אֹר: הַלְלוּהוּ שְׁמֵי

הַשָּׁמַיִם וְהַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל הַשָּׁמַיִם: יְהַלְלוּ אֶת־שֵׁם

יְיָ כִּי הוּא צוּה וְנִבְרָאוּ: וַיַּעֲמִידֶם לְעַד לְעוֹלָם חֵק נָתַן

וְלֹא יַעֲבוֹר:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם

עוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה בְרָאשִׁית.

אָנָא בְּכַח גְּדֵלַת יְמִינְךָ תַּתִּיר צְרוּרָה: קִבַּל רַנַּת עֲמֻךְ שֶׁגִּבְנוּ טְהַרְנוּ נוֹרָא: נָא גְבוּר דּוֹרְשֵׁי יַחֲוּדְךָ כְּכַבַּת שְׁמָרִם: בְּרַכְּם טְהַרִם רַחֲמֵי צְדָקְתְךָ תַּמִּיד גְּמָלִם: חֲסִין קְדוֹשׁ בְּרוּב טוֹבְךָ נְהַל עֲדָתְךָ: יַחֲיד גָּאָה לְעַמְּךָ פְּנֵה זֹכְרֵי קְדֻשָׁתְךָ: שְׁוַעַתְנוּ קִבַּל וּשְׁמַע צַעֲקֹתֵנוּ יוֹדֵעַ תַּעֲלָמוֹת: בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעַד:

לְמַנְצַח בְּנִגְיַנַת מְזֻמּוֹר שִׁיר: אֱלֹהִים יַחַנְנוּ וַיְבָרְכֵנוּ יָאֵר פָּנָיו אֲתָנוּ סְלָה: לְדַעַת בְּאַרְץ דְּרַבְּךָ בְּכָל גּוֹיִם יִשְׁוַעַתְךָ: יוֹדוּךָ עַמִּים אֱלֹהִים יוֹדוּךָ עַמִּים כָּלִם: יִשְׁמַחוּ וַיִּרְנְנוּ לְאֲמִים כִּי תִשְׁפֹּט עַמִּים מִיִּשְׂרָאֵל וּלְאֲמִים בְּאַרְץ תַּנְחִם סְלָה: יוֹדוּךָ עַמִּים אֱלֹהִים יוֹדוּךָ עַמִּים כָּלִם: אֲרָץ נִתְּנָה וַיְבֹלְהָ וַיְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים אֱלֹהֵינוּ: וַיְבָרְכֵנוּ אֱלֹהִים וַיִּירָאוּ אוֹתוֹ כָּל אֲפָסֵי אֲרָץ:

לְמַנְצַח מְזֻמּוֹר לְדוֹד: הַשָּׁמַיִם מְסַפְּרִים כְּבוֹד־אֵל וּמַעֲשֵׂה יָדָיו מִגִּיד הַרְקִיעַ: יוֹם לְיוֹם יַבִּיעַ אִמְר וְלִילָה לְלִילָה יַחֲוֶה־דַעַת: אֵין־אִמְר וְאֵין דְּבָרִים בְּלֵי נִשְׁמַע קוֹלָם: בְּכָל־הָאֲרָץ יֵצֵא קוֹם וּבִקְצֵה תִּבֵּל מְלִיכָם לִשְׁמֵשׁ שֵׁם־אֱהֵל בְּהֵם: וְהוּא כְּחָתָן יֵצֵא מִחֻפְתּוֹ יִשְׁיֵשׁ כְּגִבּוֹר לְרוּץ אֶרֶח: מְקַצֵּה הַשָּׁמַיִם מוֹצֵאוֹ וְתִקּוּפְתּוֹ עַל־קְצוֹתֵם וְאֵין נִסְתָּר מִחֻמְתּוֹ: תוֹרַת יי תְּמִימָה מְשִׁיבַת נֶפֶשׁ עֲדוּת יי נְאֻמָּה מַחֲפִימַת פְּתֵי: פְּקוּדֵי יי יִשְׂרָיִם מְשֻׁמְחֵי־לֵב מְצוֹת יי בְּרָה מְאִירַת עֵינַיִם: יִרְאֵת יי טְהוֹרָה עוֹמְדַת לְעַד מְשֻׁפְּטֵי־יְי אֵמֶת צְדָקוֹ יַחֲוֶה: הַנְּחַמְדִּים מְזָהָב וּמַפֵּז רַב וּמְתוֹקִים מְדַבֵּשׁ וְנֹפֶת צוּפִים: גִּם־עַבְדְּךָ נִזְהָר בְּהֵם בְּשְׁמָרִם עֵקֶב רַב: שְׁגִיאוֹת מִי יִבִּין מִנְּסֻתְרוֹת נִקְנֵי: גִּם

מזדים חשך עבדך אל-ימשלובי אז איתם ונקיתי מפשע
 רב: יהיו לרצון אמרי-פי והגיון לבי לפניך יי צורי וגאלי:

שיר למעלות אשא עיני אל ההרים מאין יבא עזרי: עזרי
 מעם יי עשה שמים וארץ: אל יתן למוט רגלך אל ינום
 שמך: הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל: יי שמך יי
 צלך על יד ימינך: יומם השמש לא יכבה וירח בלילה: יי
 ישמך מכל רע ישמר את נפשך: יי ישמר צאתך ובואך
 מעתה ועד עולם:

תנו רבנן, הרואה חמה בתקופתה אומר ברוך עושה בראשית. ואימת
 הוי, אמר אבני כל כ"ח שנים, והדר מחזור ונפלה תקופת ניסן בשבתאי
 באורתא דתלת נגהי ארבע. (ברכות נט:)

שמש אומר, שמש ירח עמד זבלה לאור חציך יהלכו
 לנגה ברק חניתך: קומי אורי כי בא אורך וכבוד יי עליך
 זרח: (ברייתא דפרק שירה)

אל אדון על כל המעשים. ברוך ומברך בפי כל
 נשמה: גדלו וטובו מלא עולם. דעת ותבונה סובבים
 הודו: המתגאה על חיות הקדש. ונהדר בכבוד על
 המרכבה: זכות ומישור לפני כסאו. חסד ורחמים
 מלא כבודו: טובים מאורות שבראם אלהינו. יצרים
 בדעת בנינה ובהשכל: כח וגבורה נתן בהם. להיות
 מושלים בקרב תבל: מלאים זיו ומפיקים נוגה. נאה
 זיום בכל העולם: שמחים בצאתם ששים בבואם.

עוֹשִׂים בְּאֵימָה רְצוֹן קוֹנִיָּהֶם: פָּאָר וְכָבוֹד נוֹתְנִים
 לְשִׁמּוֹ. צַהֲלָה וְרָנָה לְזִכָּר מַלְכוּתוֹ: קָרָא לְשִׁמְשׁ
 וַיִּזְרַח אֹר. רָאָה וְהִתְקִין צוּרַת הַלְבָנָה: שָׁבַח נוֹתְנִים
 לוֹ כָּל צְבָא מְרוֹם. תְּפַאֲרַת וּגְדֻלָּה שְׂרָפִים וְאוֹפָנִים
 וְחַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ:

עֲלִינוּ לְשִׁבְחָה לְאֲדוֹן הַכֹּל לְתַת גְּדֻלָּה לְיוֹצֵר
 בְּרֵאשִׁית שְׁלֵא עֲשָׂנוּ כְּגוֹיֵי הָאָרְצוֹת וְלֹא שָׁמְנוּ
 כְּמִשְׁפָּחוֹת הָאֲדָמָה שְׁלֵא שָׁם חָלַקְנוּ כְּהֵם וְגוֹרְלָנוּ
 כְּכֹל הַמוֹנֵם שֶׁהֵם מִשְׁתַּחֲוִים לְהֶבֶל וְרִיק וּמִתְפַּלְלִים
 אֶל אֵל לֹא יוֹשִׁיעַ. וְאַנְחָנוּ בּוֹרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִים וּמוֹדִים
 לְפָנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שֶׁהוּא
 נוֹטֵה שָׁמַיִם וְיוֹסֵד אֶרֶץ וּמוֹשֵׁב יְקָרוֹ בְּשָׁמַיִם מִמַּעַל
 וּשְׂכִינַת עִזּוֹ בְּגִבְהֵי מְרוֹמִים. הוּא אֱלֹהֵינוּ אֵין עוֹד
 אֲמַת מַלְכָנוּ אֶפְס זוֹלָתוֹ כְּפָתוּב בְּתוֹרָתוֹ וַיִּדְעַת
 הַיּוֹם וְהַשַּׁבָּת אֶל לְבַבְךָ כִּי יי הוּא הָאֱלֹהִים בְּשָׁמַיִם
 מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתַּחַת אֵין עוֹד.

עַל כֵּן נִקְוָה לָךְ יי אֱלֹהֵינוּ לְרֵאוֹת מְהֵרָה בְּתַפְאֲרַת
 עֲזָךְ לְהַעֲבִיר גְּלוּלִים מִן הָאָרֶץ וְהַאֲלִילִים כְּרוֹת
 יִכְרַתוֹן לְתַקֵּן עוֹלָם בְּמַלְכוּת שְׁדֵי וְכֹל בְּנֵי בָשָׂר
 יִקְרָאוּ בְּשִׁמְךָ לְהַפְנוֹת אֱלִיךָ כָּל רָשָׁעֵי אֶרֶץ. יִכִּירוּ

וידעו כל יושבי תיבל כי לך תכרע כל ברך תשבע
 כל לשון. לפניך יי אלהינו יכרעו ויפלו ולכבוד
 שמך יקר יתנו ויקבלו כלם את על מלכותך ותמלך
 עליהם מהרה לעולם ועד. כי המלכות שלך היא
 ולעולמי עד תמלך בכבוד בכתוב בתורתך יי ימלך
 לעולם ועד. ונאמר והיה יי למלך על כל הארץ.
 ביום ההוא יהיה יי אחד ושמו אחד.

רבי חנניה בן עקשיא אומר: רצה הקדוש ברוך הוא לזכות
 את ישראל. לפיכך הרבה להם תורה ומצות, שנאמר: יי
 חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר.

יתגדל ויתקדש שמה רבא (אמן) בעלמא די ברא כרעותה
 ומליך מלכותה ויצמח פרקנה ויקרב משיחה. (אמן) בחייכון
 וביומיכון ובחיי דכל בית ישראל בעגלא ובזמן קריב ואמרו
 אמן.

יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמיא. יתברך
 וישתבח ויתפאר ויתרומם ויתנשא ויתהדר ויתעלה
 ויתהלל שמה דקדשא בריך הוא. (אמן) לעלא מן כל
 ברכתא שירתא תשבחתא ונחמתא דאמירן בעלמא
 ואמרו אמן.

על ישראל ועל רבנן ועל תלמידיהון ועל כל תלמידי
 תלמידיהון דעסקין באורייתא קדשתא די באתרא קדישא

הדין ודי בכל אתר ואתר. יהא לנא ולהון ולכון חנא וחסדא
 ורחמי מן קדם מארה שמיא וארעא ואמרו אמן.
 יהא שלמא רבא מן שמיא, חיים ושבע וישועה ונחמה
 ושיזבא ורפואה וגאלה וסליחה וכפרה ורוח והצללה, לנו
 ולכל עמו ישראל ואמרו אמן.
 עושה שלום במרומיו הוא ברחמיו יעשה שלום עלינו ועל
 כל עמו ישראל ואמרו אמן.

מודים אנחנו לך ומהללים לשם תפארתך, ברכות
 והודאות לשמך הגדול והקדוש, על שהחייטנו
 וקיימתנו והגעעתנו עד היום הזה לברך ברכת הודאה
 זו לפניך.

ויהי רצון מלפניך, ה' אלהינו ואלהי אבותינו, שבשם
 שזכיתנו לברך ברכת החמה ביום הזה, כן האל החי הטוב
 והמטיב לכל ברואינו, תחנינו ותקיימנו ותחננו ותזכנו לברך
 ברכה זו לתקופות החמה האחרות הבאות עלינו לשלום,
 שמחים בבנין עירך וששים בעבודתך.

ותן לנו חיים ארפים, חיים של שלום, חיים של טובה, חיים
 של ברכה, חיים של פרנסה טובה, חיים של חלוצין עצמות,
 חיים שיש בהם יראת חטא, חיים שאין בהם בושה וכלמה,
 חיים של עשר וכבוד לעבודתך וליראתך, חיים שתהא בנו
 אהבת תורה ויראת שמים לשמה, חיים שתמלא משאלות
 לבנו לטובה לעבודתך וליראתך.

וּתְזַכְּנוּ לְרֵאוֹת פְּנֵי מְשִׁיחְךָ, וּתְקִיִּים בְּנוֹ מִקְרָא שְׁכָתוֹב עַל
יְדֵי נְבִיאָךְ, וְהָיָה אֹר הַלְּבָנָה כְּאֹר הַחֲמָה, וְאֹר הַחֲמָה יְהִיָּה
שִׁבְעָתַיִם כְּאֹר שִׁבְעַת הַיָּמִים, בְּיוֹם חֲבֹשׁ ה' אֶת שְׁכָר עַמּוֹ
וּמַחֵץ מִכְתּוֹ יִרְפָּא, וּבֶן דָּוִד עֲבָדְךָ יָבוֹא וַיְגַאֲלֵנוּ בְּמַהֲרָה
בְּיָמֵינוּ. אָמֵן, בֶּן יְהִי רְצוֹן.

טובים מאורות

דברי הלכה, הגות ומחקר
על חשבון התקופות וברכת החמה

מתוך כתביו של

מרן הרב הנזיר הקדוש

הגה"צ מוה"ר דוד כהן זיע"א

כ"ג ניסן תשי"ג

ברכת החמה, למחזור כ"ח של [מחזור] ר"ה

1. ברכת החמה - בכל כ"ח שנים]

א. המקור, ברכות נט: בברייתא: "תנו רבנן, הרואה חמה בתקופתה, לבנה בגבורתה וכוכבים במסילותם ומזלות כסדרן, אומר, ברוך עושה בראשית". ובגמ': "ואימת הוי? אמר אביי, כל כ"ח שנין, והדר מחזור, ונפלה תקופת ניסן בשבתאי, באורתא דתלת נגהי ארבע".
וכן להלכה, רמב"ם הלכות ברכות פרק י, [יח]: "הרואה את החמה ביום תקופת ניסן של תחלת המחזור של כ"ח שנה שהתקופה בתחלת ליל רביעי, כשרואה אותה ביום רביעי בבקר, מברך עושה בראשית". וכן טור שולחן-ערוך אורח-חיים רכט, [ב].

2. ברכת החמה - על חמה בתוקפה]

ב. אבל הרי"ף [מג]: לא הביא אלא לשון הברייתא, בלי הוספת הגמרא "ואימת הוי, אמר אביי כ"ח שנין".
ובסודור רס"ג, [עמ' צ': "על השמש ביום תקופת תמוז מברכים עושה בראשית", וזה מתקרב לפירוש אחר בזה, המובא בערוך.²
ג. בערוך, ערך "חמה", אחרי הפירוש בברייתא, הרואה חמה בתקופתה ולבנה בתקופתא: "פירוש, בתחלת מחזור כ"ח", מובא, פירוש אחר: "חמה בתקופתה, בימות הגשמים בעת שהיו ג' ימים מעוננין ולא נראה חמה בהן ולא כוכבים,

1. מהדורת מקיצי נרדמים, ה'תש"א. דעה זו מובאת גם ברבנו בחיי, בראשית א, יד וראה הערת הרב שעוועל שם במהדורת מוסד הרב קוק, ירושלים ה'תשמ"ב, עמ' לב, וש"ת מנחם משיב לר' מנחם מענדיל קירשבוים, לובלין ה'תרצ"ה, סימן לח, עמ' קנ, הכותבים כי לדעתם נפלה טעות סופר בדברי רבנו בחיי. אמנם כאמור דעה זו מופיעה בדברי רס"ג.
2. כדלהלן.
3. מהדורת ירושלים ה'תשל"ו, עמ' קלד.

אותה העת צריכין לברך עליהן בעת שיתראו, וזולתי זאת העת לא".
 וכנראה, שלפני הרי"ף לא היתה הגירסא בגמרא, "אמר אביי כ"ח שנין וכו'".
 וכן הגהות רע"א ברכות נט: וכן לפירוש אחר בערוך, שהוא מהגאונים, וכן
 לרס"ג לא היתה הגירסא כ"פ.⁵

ופירוש הגאונים הוא לפי הירושלמי ברכות פרק ט הלכה ב: "הרואה את
 החמה בתקופתה" וכו', עד היכן? "אמר רב חונא, הדא דתימר בימות הגשמים
 בלבד, לאחר שלשה ימים".⁶

וכן בויקרא רבה, פרשת אחרי, פרשה כג, [ח], על הכתוב: "ועתה לא ראו אור
 בהיר בשחקים", "תנא, הרואה חמה בתקופתה וכו' אומר, ברוך עושה מעשה
 בראשית. אמר ר' הונא, הדא דאת אמר בימות הגשמים ובלבד לאחר שלשה
 ימים".

ולפי ר' חנוך יהודה קאהוט ז"ל בערוך השלם שם⁸, ערך "חמה", במקום
 "פירוש אחר", ("פ"א"), צ"ל "פרשת אחרי", והכונה לויקרא רבה שם.
 על כל פנים לפי זה, "בתקופתה" כמו, "בתקפה", כשהיא בתוקף בהירותה.
 ולרס"ג⁹ היא, בתקופת תמוז.

ופירוש אחר זה מובא בהגהות מיימוניות לרמב"ם הלכות ברכות פרק י, [יח],
 ומשם לקחוהו הפוסקים והמפרשים.¹⁰

4. אך בחתם-סופר, אורח-חיים, סימן נז: "וגם הרי"ף מיייתי להא דאביי בפשיטות", ומביא
 קושיא זו שו"ת עמודי אש לר' ישראל אייזנשטיין, לעמבערג ה'תר"מ, סימן ב, כד, עמ' יד:
5. כן לא מופיעה גירסא זו בבה"ג, מהדורת מקיצי נרדמים, ירושלים ה'תשל"ב, עמ' 148. וראה
 הערת ר' עזריאל הילדסהיימר שם, ובמהדורת מכון ירושלים ה'תשנ"ב, עמ' פט.
6. כן בפרישה אורח-חיים, רכט, ד שזו מחלוקת בין הבבלי לירושלמי. וע' פני משה על הירושלמי
 שם, ד"ה הרואה את, וד"ה ואת הרקיע, שמפרש כדרכו את דברי הירושלמי על-פי הבבלי,
 ולפי פירושו, אין מחלוקת בין הבבלי לירושלמי, וגם לדברי הירושלמי מברך ברכת החמה
 החלה בכל כ"ח שנה.
7. איוב כל ז', כא.
8. חלק ב עמ' תכו.
9. סדור רס"ג שם.

10. מובא גם במאירי, ברכות נט. ד"ה הרואה קשת. באוצר הגאונים, ברכות, נספחים לאוצר
 הפירושים - פירוש ר"ח, ירושלים ה'תשמ"ד, עמ' 65. ברבנו מנוח על הלכות ברכות לרמב"ם
 י, יח, מובא טעם לפירוש זה: "ונראה לי דנקט שלשה ימים, לפי שכך היה נראה בתחלת
 הבריאה שעמדו שלשה ימים בלא חמה ולבנה: ראשון, ושני, ושלישי ומשום הכי כשרואה
 אותה אחר זמן זה מברך עושה בראשית".

[3. תקופת שמואל]

ד. עיקר עניין המחזור מבואר בפירושו רש"י ברכות שם¹¹. אבל ביחוד ובברור כך, בספר העבור לר' אברהם ב"ר חייא הנשיא, עמ' פא¹².

המחזור הוא לכוון חשבון המותר מכל שנה, כי שנת חמה לדעת שמואל¹³, שס"ה יום ורביע יום שלם, ובארבע שנים ד' רבעיים הם יום שלם, וזה מחזור קטן, ובמחזור כ"ח, שהם שבעה מחזורים קטנים, משתוים המותרות מכל ד' תקופות השנה צ"א יום ושבע שעות ומחצה והעודף והמותרות של שעות¹⁴ משתוים בשנת הכ"ח, אחרי ההקפות והצירופים, עין שם בארוכה, ואז מתחיל שוב היקף חדש, כסדר עד כ"ח שנה.

אלא שבסוף כ"ח גם חלה תקופת ניסן ביום ד', כביום שנבראו המאורות, במעשה בראשית, ותלו בזה עיקר הברכה, עושה מעשה בראשית.

אבל בעיקרו הוא החשבון המדויק והמכוון בלי כל מותר ועודף של מהלך החמה והלבנה.

11. דף נט: ד"ה שבתאי.

12. מהדורת פיליפאווסקי, לונדון ה'תרי"א, מאמר ג שער ג. ראה בהרחבה ביאור כל הנושא בספר "תקופת החמה וברכתה" מאת הרב מוה"ר הגאון יחיאל מיכל טוקצינסקי זצ"ל, ירושלים ה'תשמ"א, עמ' 29-13. לתוספת מקורות ופירושים ראה בספר "ברכת החמה" מאת הרב צבי כהן, בני-ברק ה'תשס"ט, מבוא, א, עמ' סא-צז.

13. מקורה בעירובין נו. ועל בקיאות שמואל בחכמה זו ראה ברכות נח: בבא מציעא פה: חולין צה: ראש השנה כ: וש"ת התשב"ץ, מהדורת מכון ירושלים ה'תשנ"ח, חלק א סי' קח, עמ' רמד.

14. של שנות החמה והלבנה.

[4. תקופת רב אדא]

ה. והנה כל זה לדעת שמואל, תקופת שמואל, שהיא אינה מדויקת, לא מצומצמת כל כך¹⁵.

אבל יש תקופת רב אדא¹⁶, שהיא המדויקת¹⁷, וכמובא בכוזרי, מאמר שלישי¹⁸:
תקופת רב אדא בצנעה, ותקופת שמואל בפרהסיא.

וכן אנו חשבוננו לפי תקופת שמואל, אבל לפי תקופת רב אדא יש חשבון אחר, והוא מחזור י"ט שנים, ולא כ"ח, ובמחזור כ"ח אינו מדויק ולא חל כבימי מעשה בראשית.

וכבר הקשו על זה בספר משאת בנימין, [סי'] קא¹⁹, דהוי ליה לברך בכל תקופת ניסן של מחזור י"ט, ולא של כ"ח. עיין שם, דמתרץ בעוד קושיא, והיא:

ו. עוד קושיא, כי זה לפי ר' יהושע²⁰, דבניסן נברא העולם, ואנן קיימא לן כר' אליעזר בתקופות²¹, דבתשרי נברא העולם, והתירוץ במשאת בנימין דחוק מאוד, ולא תירוץ הוא. וקושיא זו הקשה לי ידידי הבחור מר זולברג נ"י²².

15. ר' יצחק הישראלי, בספרו יסוד עולם, ברלין ה'תקל"ז, מאמר ד, פרק א, עמ' פ, מסביר כי "שמואל שעשה זמן השנה עודף, על זמנה המדוייק בכדי מה שאמרנו אינו מפני שנתעלמה ממנו דבר זה אלא מפני שרצה להקל חשבון התקופות להקריבו לדעת המתלמד". מובא באוצר נחמד על הכוזרי ד, כט, מהדורת ווארשא ה'תר"מ, עמ' סז: ובאבן עזרא שמוות יב, ב: "ואל תחוש לשעה ותפ"ה לחשבון תקופת שמואל. וידענו כי לא נעלם ממנו זה. רק תפש דרך קרובה בזמנו לאנשי דורו".

16. על מקורותיה ראה לקמן בפרק "ענין תקופת שמואל ותקופת רב אדא".

17. ראה ספר העבור לר' אברהם אבן עזרא, הוצאת ש'ז'ח'ה' (האלברשטאם), מקיצי נרדמים, ליק ה'תרל"ד, שמביא שבע הוכחות - "עדים" להצדקת שיטת רב אדא. דיון בשאלת ברכת החמה בזמן שאינו מדויק, ראה לקמן בפרק "ענין תקופת שמואל ותקופת רב אדא".

18. נראה דצ"ל: מאמר רביעי (סע' כט) וראה בהרחבה הכוזרי המבואר שם, עמ' רסו-רעא.

19. שו"ת משאת בנימין לר' בנימין אהרן סלניק, ירושלים ה'תשס"ו, עמ' רעט-רפ.

20. לתקופות החמה והלבנה מונים כר' יהושע, ראש השנה יב.

21. לספירת השנים, ראש השנה יב. וברש"ש ראש השנה ח: על תוספות ד"ה והרי: "בעניי לא הבנתי איך מחזיקים אנו החבל בשני ראשיו, לתקופה מניין כר' יהושע ולמולד הלבנה כר"א".

22. ר' יעקב צבי סולברג זצ"ל. משפחתו הכירה את הרב הנזיר בשהותו בבאזל, ראה דודי לצבי, מהדו"ב עמ' פד, אגרת נז. נולד בשנת ה'תרפ"ג בשווייץ, כשעלה לארץ לאחר מלחמת העולם השנייה בשנת ה'תש"ו, היה משתתף בשיעורי הרב הנזיר.

5. שיטות האחרונים באמירת הברכה וזמנה]

ז. והנה הברכה, לפי שיורי כנסת הגדולה, אורח חיים רכט, [ב²³], לא נהגו לאומרה, והוא תמוה. וז"ל: "למה אין אנו נוהגים עכשיו ברכה זו שהיא תלמוד ערוך וכתבוהו כל הפוסקים, ורבינו בית יוסף בספר הקצר, ומהרי"ל בליקוטים", ומתוך שהברכה היא לפי חשבון שמואל, ואנן קיימא לן כרב אדא, שהוא העיקר ועליו סמכין האידינא, ולפי חשבון רב אדא, לא יחול לעולם ברביעי, ומביא גם המשאת בנימין²⁴.

וכן בשו"ת חתם סופר, חלק אורח חיים [סי' נ²⁵], מביא קושית המשאת בנימין וכנסת הגדולה, והוא אומר שמשום זה פירשו הראשונים ברכה זו על הרואה חמה ולבנה אחר שלשה ימים. והחתם סופר רוצה להגיה (בירושלמי, ובויקרא רבה), "אחר שלשים ימים", שנתחלף "שלשה" ל"שלשים", ולסוף מקיים הגירסא "שלשה", אלא שהקושיא נשאר לרמב"ם, שהוא מביא כא"י, ובהלכות קדוש החודש מקיים תקופת רב אדא, ונשאר בצריך עיון. ורמ"ע מפאנו, באלפסי זוטא, לברכות שם²⁶: "רב אדא שיער תקופת החמה בדקדוק, אך מר שמואל לא דק, אלא סבר שמואל לתקן דבר שרוב בני אדם מכירים בו, ושבתי דינים יעמדו אחריו ויתקנו מזמן לזמן, וכיון שאין לנו בית דין חשוב אחריו, אין בנו כח לזוז מקביעתו של מר שמואל".

ח. והנה הברכה ביום מעונן שאין החמה נראית, בשו"ת פנים מאירות חלק ב [סי' לח²⁷], מברכין אף על פי שאינה נראית, כמו כי שמע תרנגול מברכ²⁸, ולא דוקא שמע, כן הרואה לא בדוקא, וכן הורה הלכה למעשה בניסן תפ"ט, לברך בלא שם ומלכות.

23. מהדורת ירושלים ה'תשמ"ט, עמ' 261.

24. לדעות לפיהן אין לברך כיום ברכה זו מטעם זה וטעמים נוספים למשא'ומתן בדבריהם, ע' בהרחבה בספר ברכת החמה לר"צ כהן, מבוא, ב, עמ' קט"ק"ד.

25. מהדורת פרעסבורג ה'תרט"ו, עמ' כא.

26. מכון ירושלים ה'תשס"ה, עמ' לא.

27. מהדורת ניו-יארק ה'תשכ"ב, עמ' יז.

28. ברכות ס: וראה תוספות שם ד"ה כי שמע.

אבל החתם סופר, לעיל²⁹, חולק על זה, דאם אין רושמה נראה כלל, לא יברך אפילו בלא שם ומלכות³⁰.

[6. סדר הפסוקים לפני ואחרי הברכה]

ט. סדר הפסוקים לפני ואחרי הברכה, בחתם סופר, שם, אורח חיים, [סי'] נו, ניסן תקע"ג: "קודם הברכה אמרנו, הללו את ה' מן השמים³¹, ואחר הברכה עושה מעשה בראשית, אמרנו פיוט אל אדון, ואחר כך השמים מספרים³², ואחר כך עלינו לשבח³³ וקדיש".
 והפסוקים, בראשי תיבות השם³⁴, נוספו על פי שדי חמד³⁵, ועוד³⁶.
 וכך נהגנו אנחנו היום כ"ג ניסן [תשי"ג], עלינו על הגג, בדיוק עם הנץ החמה, (בשעה 5 ו-17 רגע) והיתה החמה מכוסה בענני טל, ולכן הקדמנו לשיר, אדון עולם, בצבור, וכשגמרנו לשיר, יצאה החמה ונראתה בתוקפה וזוהרה, וברכנו, קודם החזן³⁷, וענינו אמן, ואחר כך כל הקהל בדיצה וחדוה: "ברוך עושה מעשה בראשית", ואז אמרנו הפסוקים, כסדר³⁸.

29. אורח חיים, סי' נו.

30. ראה לקמן הכרעת הרב הנזיר בכך וטעמו, בפרק "ענין תקופת שמואל ותקופת רב אדא".

31. תהלים קמח, א.

32. שם יט, ב.

33. ראה הערה בסוף המאמר בענין טעמים לאמירת עלינו לשבח לאחר ברכת הלבנה.

34. "יראוך עם שמש ולפני ירח דור דורים [תהלים עב, ה]. "הודינו לך אלוקים הודינו וקדוב שמך ספרו נפלאותיך" [שם עה, ב]. "וזרחו לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה ויצאתם ופשתם כעגלי מרבק" [מלאכי ג, כ]. "הגידו השמים צדקו וראו כל העמים כבודו" [תהלים צז, ו].

35. אסיפת דינים, חלק ח, אות ח, עמ' א"ב.

36. ראה בספר פתח הדביר שם. על נוסחי ברכת החמה השונים ראה בספר ברכת החמה לר"צ כהן, פרק ה, עמ' רפז-רצה.

37. על עדיפות ברכת החזן על זו של הקהל, ראה בהרחבה בספר ברכת החמה לר"צ כהן, פרק ב, עמ' קפה-קפו.

38. "מתוך כך, ומאחר שלגבי עצם חיוב הברכה במועדה יש לדון, יש לכאורה לקבוע פרטי הדינים הנוגעים לברכה, על פי היסודות של מנהג העם, יותר מאשר על פי הדין עצמו... ומנהג אבותינו בידינו - ויפה אנו עושים, אלא שאין זה דרך חיוב, אלא רשות ומנהג טוב של מצוה, הנחשב מצד הנדר והמנהג שנעשה כדין.

יהי רצון שנזכה לברך במחזור ר"ו ברכה חדשה זו, בדיצה וחדוה³⁹.
ואולי, ראוי להקדים התפלה ואחר כך ברכת החמה, כיש נוהגים⁴⁰, אם כי מזה
תצא תקלה, בחפזון, ומהירות התפלה, ודילוגה, וצריך ברור.

7. זמן ברכת החמה

י. זמן ברכת החמה, עם הנץ החמה. בספר דגול מרבבה, לבעל נודע ביהודה,
לאורח חיים [ס'י] רכט, [א]: "דכל היום זימנא הוא, ובוקר דקאמר הרמב"ם⁴¹
משום זריזות הוא, על כל פנים עד חצות יברך בשם ומלכות". וכן עשה הלכה
למעשה בשנת תקמ"ה, שלא זרחה השמש עד שעה קודם חצות וברך בשם
ומלכות.

זכורני בימי נעורי בזמן שיהן ברבנות העיר ירושלים מרן הגאון ר' צבי פסח פרנק זצ"ל,
הכריזו מטעמו בכל בתי הכנסת, להתכנס בבוקר יום שחלה בו תקופת החמה, לפי המחזור
הגדול של כ"ח שנים שחוזרת למקומה הראשון, לברך ברוב עם ברכת החמה... על סמך מנהג
זה של ירושלים הנהגנו גם כאן בחיפה, בשנה זו של ראשית המחזור, לברך הברכה ברבים
וברוב עם בבקר והיה בזה משום קידוש ה' גדול, מו"ד הרב שאר"י ישוב כהן שליט"א, בן מרן
הרב הנזיר זיע"א, בספרו שי כהן, עמ' קב.

39. בפתח הדביר שם, בסוף נוסח ברכת החמה: "יהי רצון מלפניך ה' אלקינו ואלקי אבותינו
שכשם שזיכיתנו לברך ברכת החמה ביום הזה, כן האל החי הטוב והמטיב לכל ברואיו כן
תחיינו ותקיימנו ותחננו ותזכנו לברך ברכה זו לתקופות החמה האחרות הבאות עלינו לשלום
שמחים בבנין עירך וששים בעבודתך".

40. שו"ת משאת בנימין, שם, הובאו דבריו במגן אברהם תכט, ה. וכבר במנהגי מהר"ל, מכון
ירושלים ה'תשמ"ט, ליקוטים, סט, עמ' תרכט, נמצא: "ציוה מהר"י סג"ל לשמש העיר להכריז
בבית הכנסת בערב קודם לכן שלמחר ביום יזהר כל אדם כשרואה הנץ החמה אז יברך".
בשו"ת חתם סופר, אורח חיים, סימן נו, כתב: "אף על פי שכבר נהגו לברך אחר יציאת
בית הכנסת משום ברוב עם הדרת מלך והמנהג נתיסד עפ"י משאת בנימין ס' קא, מ"מ
כשהוא יום מעונן, כל הקודם לברך כשרואה החמה אפילו ביחידות, מוקדם לברכה". ועיין
בהרחבה בשו"ת הר"צבי, ירושלים ה'תשל"ז, סימן קיט, עמ' קט. סיכום ל"ח שיטות בשאלה
זו, ראה בספר ברכת החמה לר' צבי מאשקאוויטש, ירושלים ה'תשי"ג, עמ' ט"ז; ברכת החמה
כהלכתה לר' מנחם מנדל גערליץ, ירושלים ה'תשמ"א, עמ' סג-עג; ברכת החמה לר"צ כהן,
פרק א, עמ' קסד-קסט.

41. הלכות ברכות י, יח.

אבל במהרי"ל, סוף, ליקוטים מהר"י סג"ל [סי' סט]: "בשנת קפ"א, ותהי תקופת ניסן ליל ד' כ"ג בו, צוה להכריז, כל אדם כשרואה הנץ החמה אז יברך" וכו'.

ובסמ"ק, סוף יום שלישי, [מצווה קנא⁴²]: "כשרואה אותה ביום הרביעי בברך יברך כו".

וכן ברמב"ם⁴³, ושולחן ערוך [סי' רכט, ב]: "כשרואה אותה ביום רביעי בברך", ומגן אברהם שם, [ה]: "אם לא בירך עד אחר ג' שעות לא יברך", וכן באלפסי זוטא לרמ"ע מפאנו, סוף ברכות⁴⁴: "לברך עם הנץ החמה".

ונראה, כיון שבאמת מהלך התקופה כרב אדא, ולא חלה ביום ד' בניסן, אלא רק הלכה כשמואל, ו"אתם⁴⁵ - אפילו שוגגין⁴⁶", אם כן אין לדייק בצמצום, שאף נרד לצמצם הרי אין זו תקופת ניסן כלל, שצריכה להיות על כל פנים לפני פסח, והשנה התקופה דשמואל אחר פסח⁴⁷, והיו צריכים לעבר השנה, אלא נוהגים כמקובל מאבותינו רבותינו הראשונים ז"ל, אם כן אין לנו לצמצם בשעות כמו שגם הימים והשבועות אינם בצמצום ובדיוק כפי האמת.

בלבוש, [סי' רכט: "לברך מכ"ח לכ"ח שנה, והיא כמו ג' שעות על היום. ויש אומרים⁴⁸ בימות הגשמים שיהיו ג' ימים רצופים מעוננים, גם כן, ולא ראיתי נוהגין כן".

הוא הא' כבבלי אמר אביי⁴⁹, והב' כירושלמי אמר ר' הונא⁵⁰. ותמה עליו באלי' זוטא⁵¹, על הלשון "גם כן". ואין תימה, כי מביא בשם יש אומרים, והלשון גם כן, לאו דוקא.

כדגול מרובה, שזמנו כל היום, כן גם בשו"ת מהר"י אסאד, אורח חיים,

42. קראקא ה'שנ"ז, עמ' נד.

43. הלכות ברכות י, יח.

44. מכון ירושלים ה'תשס"ה, עמ' לא.

45. ויקרא כג, ב-לז.

46. ראש השנה כה.

47. כ"ג בניסן ה'תשי"ג.

48. "בשם הערוך", הגהות מוהר"א אזולאי שם, אות ג, מהדורת ירושלים ה'תש"ס, עמ' תרי"ב. וראה לעיל בדברי הרב הנזיר, אות ג.

49. ברכות נט:

50. ברכות ט, ב.

51. על הלבוש שם, ב.

[תשובה] ⁵², באריכות. ולפי דעתו, הרואה דוקא, כחתם סופר, והעיקר תלוי בראיה, וימתין כל היום לזריחתה.

כ"ג ניסן תשי"ג

[8. מהות הברכה]

בעמדי וצפיתי להנץ החמה, לברך ברכת החמה במחזור כ"ח, בצאתה מערפלי האופק, והאירה בזיוה והדרה, הכרתי לדעת החכמים, האומרים, כי האור הוא הנאצל הראשון מהמאציל ב"ה, היש מהאין, הנראה מהנעלם, הוא אור הכבוד, כבפירוש רס"ג לספר יצירה, המובא בפירוש ספר יצירה לר"י ברצלוני⁵³. ומבחינה כזאת עולה הברכה, עושה מעשה בראשית, באור שבעתיים, אור, אור, הוא הדק, המשמח, המאיר, לארץ ולדרים עליה, ממקור הרחמים.

כ"ד ניסן תשי"ג

[9. יישוב דברי הירושלמי עם הבבלי]

עכשיו הביאו לי את [הספר] תקופת החמה וברכתה⁵⁴ להגרי"מ טוקצינסקי שליט"א [זצ"ל], וראיתי שמפרש הירושלמי, שם עמ' לו: "שרב הונא קאי על הרקיע בטיהרו, ולא על התקופות", ורק על הרקיע בטיהרו אמר בלבד לאחר שלשה ימים, ואין מחלוקת בין הירושלמי, והבבלי בברכת החמה. אבל הירושלמי הזה מובא בויקרא רבה, פרשה כג, [ח], ושם לית "והרקיע בטיהרו", אלא: "מזלות כסדרן", כבבלי, ועל זה נאמר שם: "אמר ר' הונא הדא דאת אמר בימות הגשמים, ובלבד לאחר שלשה ימים". אבל הרד"ל מגיה שם ומוסיף: "זאת הרקיע בטיהרו", ואומר שם, ועל זה הוא מפרש: "לאחר ג' ימים", והוא כפירוש הגרי"מ טוקצינסקי בירושלמי.

52. מהדורת לעמברג ה'תרל"ג, עמ' ד: ובהרחבה בנושא זמן הברכה, ראה בספר ברכת החמה לר"צ כהן, פרק א, עמ' קמד-קנו.

53. מהדורת מוקיצי נרדמים, ברלין ה'תרמ"ה, עמ' 341.

54. ירושלים ה'תשי"ג.

[10.] [מתי מברך] ברכת החמה⁵⁵

"ועתה לא ראו אור"⁵⁶. תנא, הרואה החמה בתקופתה לבנה בכדורה, כוכבים במסילותם מזלות כסדרן, אומר ברוך עושה מעשה בראשית. אמר ר' הונא הדא דאת אמר בימות הגשמים, ובלבד לאחר שלשה ימים"⁵⁷.

זה לא כבבלי, ברכות נט: "ואימתה הוי אמר אביי לאחר כ"ח שנין בתקופת ניסן", ביום רביעי, והמדרש ויקרא רבה הוא כבירושלמי ברכות שם [ט, ב]. וכבר הביאו בערוך, ערך "חמה"⁵⁸, בשם פירוש אחר, ור' חנוך יהודה קאהוט, שם⁵⁹ מגיה במקום "פי' אחר", צ"ל "פרשה אחרי", והכונה לויקרא רבה פ' אחרי כאן (ועין לעיל: ברכת החמה, באריכות).

והנה בחתם סופר [או"ח, סי'] נו, אולי הגירסא בירושלמי שלשים יום, כמו הרואה ים הגדול לפרקים לשלשים יום מברך⁶⁰, ואף על פי שאין בו שינוי כלל, הכי נמי דכוותיה, כשכיסו העננים את החמה ולא נראית שלשים יום כשרואה אותה מברך.

והנה נפלא בויקרא רבה, שלפני יפה תאר⁶¹, כאן הגירסא: "אמר ר' הונא, הדא דאת אמר בימות הגשמים, ובלבד לאחר שלשים יום", וביפה תאר⁶²: "שלשים יום דגריס הכא טעות סופר היא, דג' [ימים] גרסינן בירושלמי ובילקוט"⁶³. אבל היא כהגהת החתם סופר, שמגיה שם בירושלמי, "שלשים יום"⁶⁴.

55. במוצאי שבת קודש פרשת אחרי־ימות ה'תשי"ג, לימד הרב הנזיר בשיעורו הקבוע על מדרש הפרשה, את נושא ברכת החמה המובא במדרש הפרשה. הדברים יוצאים לאור מתוך הרשימות שערך לקראת השיעור.

56. איוב לז, כא.

57. ויקרא רבה כג, ח.

58. מהדורת ירושלים ה'תשל"ו, עמ' קלד.

59. חלקיב, עמ' תכו.

60. ברכות נד.

61. מהדורת ווילהרמרשארף ה'תע"ד, עמ' פד.

62. ד"ה הדא דאת.

63. איוב רמז תתקכב.

64. וכן העיר הרב הנזיר בגיליון שו"ת חתם סופר שבספרייתו על המילים "ואולי גם בזה הגירסא שלשים יום": "וכן ויקרא רבה פרשה כג, [ח] עם יפה תאר: 'שלשים יום', וביפה תאר מגיה: 'שלשה'".

11. שחרור משחיתות ושעבוד - כאור החמה

והנה באות אמת, כאן⁶⁵: "ועתה לא ראו אור וכו', לא ידעתי מה שיך כאן", ובפירוש רז"ו⁶⁶ האריך בטעמים דחוקים⁶⁷.
 ונראה כך, "כמעשה ארץ מצרים"⁶⁸, הצרות והשחיתות, כמעשה לבנת הספיר⁶⁹, הלבנה, עם העובר שנדרס בה, כמו גם בתרגום יונתן על הכתוב סוף משפטים⁷⁰, היתה חקוקה למעלה, "עמו אנכי בצרה"⁷¹, ויחד עם השעבוד והצרות היו גם הרשעים, בחקוי למצרים, "אלו ואלו לובשי כלאים, מגדלי בלורית"⁷². אבל אחר כך חלפה תקופת השעבוד והצרות, ונעשה עצם השמים לטוהר, כמו שחלפה תקופת השנה, ובאה תקופה חדשה, ועתה - אור בהיר הוא בשחקים.
 וזה שדורש, "כמעשה ארץ מצרים לא תעשו"⁷³, כי זו היתה תקופת השעבוד והשחיתות, ועתה כעבור תקופה זו, והגיעה תקופת השחרור, והשמים נתבהרו, אל תשובו לכמעשה מצרים.
 עם החרות מהשעבוד והלבנים, גם החרות ממעשיהם המקולקלים, והמושחתים, כמו שהולך ומפרש אחר כך⁷⁴, שהיו שטופים בזנות, שכתבו גמוסיות (מלשון ג - אשה נשואה⁷⁵) כתובת נשואין, לזכר ולנקבה.
 "כמעשה ארץ מצרים", הדא הוא דכתיב⁷⁶: "עין נואף שמרה נשף"⁷⁷.

65. מהדורת פראג ה'שפ"ד, עמ' כה:

66. ד"ה תנא הרואה.

67. אמנם ניתן לשער כי המדרש נאמר בדרשת שבת אחרי־מות הסמוכה לזמן ברכת החמה בחודש ניסן, כמנהגם לדרוש בשבת בענייני דיומא, ראה י. ל. צונץ, הדרשות בישראל, מוסד־ביאליק, ירושלים ה'תשל"ד, עמ' 163-175, אך יש ליישב מדוע מקום דרשת ברכת החמה במקום זה, בין הדרשות העוסקות בתועבות מצרים.

68. ויקרא יח, ג.

69. ויקרא רבה שם.

70. שמות כד, י.

71. תהלים צא, טו וראה אגדת בראשית, מהדורת בובר, עב, א.

72. ויקרא רבה כג, ב.

73. ויקרא יח, ג.

74. ויקרא רבה כג, ט.

75. ראה מתנות כהונה שם, ד"ה גומסיות.

76. איוב כד, טו.

77. ויקרא רבה כג, יב, כלומר, שחיתות הזנות קשורה עם החושך, הלילה.

[1.] ענין תקופת שמואל ותקופת רב אדא [וברכת החמה ביום המעונן]

מביאו הכוזרי, מאמר רביעי, [סע' כט⁷⁸], ומפורש רמב"ם הלכות קדוש החדש, פרק ט, [א]: "שנת החמה יש מחכמי ישראל שאומרים שהיא שס"ה יום ורביע יום שהוא שש שעות, (זו תקופת שמואל) ויש מהן שאומר, שהוא פחות מרביע היום (זו תקופת רב אדא⁷⁹), וכן חכמי יון ופרס ויש ביניהן מחלוקת בדבר זה". תקופת שמואל, לפי החשבון, שנת החמה שס"ה יום ורביע. הוא בפרקי ר' אליעזר פרק ו: "מחזור גדול של חמה כ"ח שנה. חשבון ימות החמה, שס"ה ימים ורביע יום".

ושמואל הוא ממחברי פרקי ר' אליעזר. ועל זה נאמר בכוזרי מאמר רביעי, [סע' כט]: "ספר הנקרא פרקי ר' אליעזר בו הורקיננס, והוא מחכמי ישראל המפורסמים ושמואל מחכמי הגמרא". כלומר, שהספר פרקי רבי אליעזר הוא מחכמי ישראל ומשמואל, כמו שמפרש, ר' צבי פיליפובסקי שם [ו] נתן אדלר⁸⁰, בהקדמה לספר העבור לר' אברהם הנשיא⁸¹.

ופרק י הלכה א⁸²: "שנת החמה למי שהוא אומר, שהוא פחות מרביע, יש אומרים שס"ה יום וחמש שעות, ותקצ"ז חלקים ומ"ח רגע, לפי זה לא תמצא תוספת במחזור של י"ט שנה כלל".

"תקופת ניסן לפי חשבון זה בכל שנה ראשונה של מחזור יט קודם המולד של ניסן⁸³". לפי זה ברכת החמה בכ"ח שנה אחרי המולד ואחרי פסח, כמו השנה כ"ג ניסן, היא ברכה לבטלה, ושקר גמור, שאין כאן תקופה כלל, וכבר עבר עליה

78. ראה בהרחבה כוזרי המבואר, עמ' רסו-רעא.

79. ראה דברי המפרש על הרמב"ם הלכות קדוש החדש י, א, ובספר העבור לר' אברהם אבן עזרא, ד"ה תקופת רב אדא.

80. ה'תקס"ב-ה'תר"ן. רבה הראשי של האימפריה הבריטית, מחבר פירוש "נתניה לגר" על תרגום אונקלוס, ווילנא ה'תרל"ד, וכך כותב ר' צבי פיליפובסקי: "ויהי ככלותי לסדר את הקדמת הספר הזה הראיתי להרב הגאון מו' נתן אדליר אב"ד דק"ק בריטניא, ואחרי שם עינו על כל אשר בארתי והוכחתי כי פרקי דר' אליעזר היא ברייתא דשמואל, שמח לבו מאוד".

81. לונדון ה'תרי"א, עמ' 18-13.

82. הלכות קדוש החודש לרמב"ם.

83. שם הלכה ג.

יותר מג' שבועות⁸⁴.

זהו כמו בשיורי כנסת הגדולה, אורח חיים רכט, [ב⁸⁵], שמשום זה לא נהגו לברך ברכת החמה, וכן דעת החתם סופר⁸⁶. אך במשאת בנימין⁸⁷ אומר לקיים ברכה זו, אם כי הוא היה הראשון שגילה ברבים את תקופת רב אדא שלפיה אין מקום לברכת החמה, שאין תקופה ביום רביעי.

והאריך לבאר ולברר תקופת רב אדא, ר' חיים זעליג סלומניסקי, בספר יסודי העבור שלו, מאמר שני⁸⁸, והתשובות שהשיבו עליו, פינליש, בדרכה של תורה⁸⁹ ועוד⁹⁰, אין מערערות יסודי הדבר, שברר, כי לפי תקופת רב אדא אין מקום לנהוג כפי תקופת שמואל.

רק על דעתו, שתקופת רב אחא נתקימה בימי מר חסאן הדין, לפי התוכן אלבתיני, ואין ברייתא דרב אדא, על זה השיבו וערערו, ואין כאן מקום להאריך⁹¹. על כל פנים, מתוצאות כל הבידור הזה, הוא לספק, ביום המעונן אם לברך, כדעת פנים מאירות⁹² ודגול מרבבה⁹³.

ולעניות דעתי, כי בלי ראייה, רק בידיעה שלפי החשבון חלה התקופה בשעה זו, ודאי אין לברך, שהרי לפי הידיעה בחשבון אין כאן היום תקופה כלל, רק על הראייה את החמה, בהנץ החמה אפשר לברך, לפי הכלל "אתם"⁹⁴ - אפילו שוגגין,

84. ראה הערה בענין איי-הדיק האסטרונומי, בסוף המאמר.

85. מהדורת ירושלים ה'תשמ"ט, עמ' 261.

86. חלק אורח חיים, סימן נו, עמ' כא.

87. שו"ת משאת בנימין, סימן קא, עמ' רעט-רפ.

88. ווארשא ה'תרמ"ט, עמ' 30-48, וראה ר' יוסף גינצבורג, עתים לבינה, ווארשא ה'תרמ"ז, עמ' 270.

89. ר' צבי מנחם פינליש, "דרכה של תורה" ("להצדיק התורה שבעל פה בכלל... ונספח אליו גם חשבון המולדות, קביעות חג פסחנו ופסחם ולוחות השנים לדורשי קדמוניות"), ויין ה'תרכ"א, עמ' 251-262, וכן במכ"ע "כרם חמד", כולל אגרות וכו', הוציאן לאור ר' שניאור זק"ש, מחברת תשיעית, ברלין ה'תרס"ז, עמ' 91.

90. ראה כתיב ר' אברהם עפשטיין, כרך ב, ירושלים ה'תשי"ז, עמ' טז-כא.

91. ראה הכוזרי המבואר ד, כט, עמ' רסט.

92. מהדורת ניו יארק ה'תשכ"ב, עמ' יז.

93. אורח-חיים רכט, א.

94. ויקרא כג, ב'לז.

אפילו מזידין⁹⁵, ואין לנו אלא מה שקבעו רז"ל, כמו במשאת בנימין [שם]. אבל בלי ראייה, הרי הידיעה היא לא כן, ואין לברך⁹⁶.

הערת המהדיר אודות אמירת עלינו לשבח לאחר ברכת החמה

נראה שטעם אמירת "עלינו לשבח", לאחר ברכת החמה בשונה משאר ברכות, אותן לא מסיימים ב"עלינו לשבח", הוא מפני חשש מטעות, שיש בברכת החמה שמץ עבודה זרה חלילה, ומפני חשש טעות זה אנו מסיימים ברכת החמה ב"עלינו לשבח", בו אנו משבחים חלקנו המאמינים באחדות הבורא, מול הזכרת טעות עובדי האלילים, כמו שמצינו בברכת הלבנה, בביאור הלכה, סימן תכו ד"ה ומברך מעומד: "ושמעתי מאחד דברי טעם במה שנהגו בכמה מקומות [לומר] אחר קידוש לבנה עלינו לשבח, היינו שלא יטעו חס ושלום במה שאנו יוצאין נגד הלבנה ושמחין נגדה, שיש שום חשש רעיון שאנו נותנין כבוד ללבנה, לכך אנו אומרין עלינו לשבח ומסיימין 'כי ה' הוא האלהים בשמים ממעל' וגו' אין עוד".

וכן אנו מסיימים את ברכת ברית המילה ב"עלינו לשבח", להראות שאין במצווה זו שמץ עבודה זרה חלילה, כדברי התוספות ד"ה בלבער, פסחים ז, המסבירים כי תקנו ברכת "להכניסו בבריתו" במילה כדי: "לגלות ולהודיע שזו המילה נעשה לשם יוצרנו ולא לשם ע"ג ולא לשם מורנא ולא לשם הר גרזים".

וכן כתב בספר פתח הדביר, לר' חיים בנימין פונטרימולי, איזמיר ה'תרל"ג, אורח חיים, כרך ד, עמ' שטז: "לכן עתה שאנו מברכים ברכת החמה שייך לומר נוסח זה לשבח ולפאר את יוצרנו ושנחנו משתחיים לו ית' דוקא ואנו מדברים שם בגנות הע"ז ושרשי הקליפות, להורות דברכת

95. ראש השנה כה.

96. כך כותב גם בנו, מו"ר הרב שאר"י שוב כהן שליט"א, בספרו שי כהן, עמ' צח, אך מטעם נוסף: "לכאורה אפשר לתלות השאלה הזאת בענין חיוב הראיה והברכה... ללמוד מלשון חז"ל: "הרואה" משמע שאין חל החיוב, אלא א"כ רואה, וכן דייק הלשון בחכמת שלמה ברכות שם [אורח חיים, רכט, ב]. אם כן ברור - שבני אדם המשכימים לתפילתם ולעבודתם מדי בוקר, הם בכלל הרואים, וחלה עליהם החובה, אבל אם מפני טעם מוצדק כל שהוא, אינו רואה החמה בתקופתה אינו צריך לברך, וכאמור, אין דינו כמי שביטל חלילה דברי חכמים". ומוסיף שם: "הרי שלמעשה אין אנו יכולים לברך על החמה, בזמן תחילת התקופה המדויקת, שאז אינה נראית לעינינו ואין אנו מברכים עליה, אלא משעה שנגלית לעינינו עם הנץ, בצאת גלגל השמש מעל אופק הארץ והרי שלמעשה קובע לא המצב האובייקטיבי של תחילת התקופה, אלא המצב הסובייקטיבי של ראייתנו אותה לראשונה או אפשרות ראייתנו אותה לראשונה, עם או מיד אחרי תחילת התקופה, וברור: שאם לא רואים לא חייבים לברך". בהרחבה דעות הפוסקים בנושא ראה בספר ברכת החמה לר"צ כהן, פרק ג, עמ' רכ"ל.

החמה שברכנו אינו דרך אפיקורסות ח"ו, כי אין אנו משתחיים לחמה ואין מספרים בשבחה, רק בשבח אדון הכל, והשמש אינו אלא משרת אחד ממשרתי הקדושים שהוא עושה שירותו של מקום כל היום, ובערב כורע ומשתחוה לאדונו... ובני שמואל הי"ו ההוא אמר דיש טעם לאמירת עלינו אחר ברכת החמה, דכיון דיהושע תיקן אמירת עלינו על מלחמת יריחו (ספר האשכול סי' ל) ... וכיון שבריות החמה היה בזכות יהושע שעתיד לצאת מרחל ולהעמיד השמש במלחמת יריחו, שייך שפיר לומר אחר ברכת החמה נוסח עלינו לשבח שתיקן יהושע במלחמת יריחו שבה העמיד השמש", עיין שם. וכן כתב בשו"ת דברי יציב, לר' יקותיאל יהודה הלברשטאם, ירושלים ה'תשנ"ז, סימן צו, ג, עמ' קפד, וראה בספר מורה באצבע, לגאון החיד"א, ירושלים ה'תשס"ז, סימן ו, קצ, עמ' קמה, ושערי הקודש לר' יהושע מוולאז'ין, אות יד שם.

אך בשו"ת מים חיים לר' ר' חיים כהן רפאפורט, זיטאמיר ה'תר"ז, סימן כב, יג, עמ' יד, הסביר אחרת את אמירת "עלינו לשבח" בברכת החמה, וז"ל: "ואחר הברכה אמרנו אנא בכח, ומזמור למנצח בנגינות, ועלינו וק", כי אמרתי למה יגרע מברכת הלבנה שמברכים בכל חודש וחודש וזה בא לפרקים מכ"ח שנה לכ"ח שנה, בודאי יפה לנו להלל ולשבח לאדון הכל שהגיענו לזה ככה גיענו לראות ולהראות בבית תפארתנו במהרה בימינו אמן".

הצרת המהדיר אודות אי־הדיוק האסטרונומי במועד ברכת החמה

בחזון איש, אורח חיים, ירושלים ה'תשנ"ד, סימן קלח, ד, עמ' רלג: "במה שהקשו על תקופת שמואל שאינה בדקדוק י"ל דמצינו כיוצא בזה בריבוע יותר על העיגול ובאלכסונא תרי חומשא [סוכה ה.], דזהו בכלל שיעורין, ונתנה ההלכה לחשוב בקירוב, שלא ניתנו המצוות אלא לצרף הב' ריות ולדקדק בצואותיו ית' לקבלת מלכותו ית' וגם לקיום חכמת התורה הכלולה בכל דיני המצוה ולסוד הפנימיות, ולכל הני אינו מפסיד אם הקביעות של גבולי הצמצום יהיה בקירוב כדי שיוכלו לקיים מצות המעשיות אף חלושי הדעת...

ודע דתקופת שמואל היא מכלל התורה, וכן כ"ט י"ב תשצ"ג הנאמר בגמ' היא תורה, וכל תורה שבגמ' היא התגלות תורה שבעל פה שנתגלה ע"י חכמי הגמרא... ופעם היו דבריהם בקבלה ממש איש מפי איש ופעם שזכו ברוח קדשם בדקדוק התורה שבכתב והמשנה שבידם להחזיר הנשכחות... (ומה שכתב בספר עתים לבניה [לר' יוסף גינצבורג, ווארשא ה'תרמ"ז, עמ' 270] ששמואל לקח שיטה ישנה של התוכנים וכן כ"ט י"ב תשצ"ג לא נולד בבת אחת, הם מהכזבים שהיצר מחבבן, וכעין יצא דעבודה זרה. ואם כי המחבר היה ירא אלוקים, אבל שגה וחשב שמותר לומר כן ועבד את המינות בשוגג).

ובדומה לכך אנו רואים בדברי ר' יואל טייטלבוים מסאטמאר, בדרשתו אחר ברכת החמה בשנת ה'תשי"ג בברוקלין, מובא בספר ברכת החמה כהלכתה לר' מנחם מנדל גערליץ, עמ' ריג: "ונראה לפרש דאין קשה כלום על ספר משאת בנימין, דשפיר הביא ראה מפלוגתת ר' אליעזר ור' יהושע ואם היינו בקיאין בדבר היינו רואים ששניהם, הן תקופת רב אדא הם אמת ואין פלוגתא ביניהם כמו שם בפלוגתת ר"א ור"י שפסקין כתרומיהו, כמו שתירצו בתוספות [ראש השנה כז. ד"ה כמאן], דשניהם הם אמת, אחד במחשבה שעלה בדעתו ב"ה לבורא העולם בתשרי ואחד

במעשה שנברא בניסן, על כל פנים שניהם אמת, כמו כן כאן, מאחר שחז"ל פסקו לתרוויהו מסתמא ידעו ששניהם אמת.

יש כח של מעלה שאין ידוע לכל, ואפילו לחכמי התכונה הגדולים אין יכולים לברר אותו... כמו שיש כח השמש הגשמיות כך יש למעלה כח רוחני שמש אחר... וכמו כן גם כאן שאין יכולים לברר חשבון זה, אבל באמת אפשר דהלכה כשניהם ואין קשה כלום". וראה בספר ישועות יעקב על שולחן ערוך, אורח חיים, לר' יעקב משולם אורינשטיין, זולקוא ה'תקס"ט, סוף סימן קיז, עמ' עט, בתשובה מנכד המחבר.

ור' יצחק לאמפרונטי, פחד יצחק, ויניציה ה'תקנ"ח, חלק ג, ערך חמה, עמ' לט: מקיים את ברכת החמה למרות אי הדיוק האסטרונומי, מטעם שבברכת השבח אין נכנסים בספק ברכה לבטלה: "אף על גב דהרמב"ם וכל תוכן חשב היות חשבון רב אדא יותר מדוקדק מחשבון שמואל, יען כי לחשבון שמואל יש עת קבוע וכל אדם יכול להבינו... חשבו יותר טוב לתקן ברכת הודאה זו כפי חשבון שמואל מלתקנה כפי חשבון רב אדא דלעולם משתנה והולך ומה גם כי המברך הברכה היא אפילו בלא עתה בתתו שבח אל ה' על מעשה בראשית לא תהיה ברכתו לבטלה בהיותה ברכת השבח הראויה בכל עת ובכל זמן ובכל רגע, ובהיות כי המלך הקדוש מקיים בהשגחתו ובשפע טובו את העולם הוי כאילו בוראו בכל רגע".

האור והמאורות

מתוך המאמר "ברכת החמה"

של מורנו הרה"ג **שאר־ישוב כהן** שליט"א

על האור והמאורות, הגדרת מהות
ברכת הלבנה, החמה, מעשה בראשית ועניין התקופה

האור והמאורות

במשנת התורה והיהדות, בהלכה ובאגדה, תופס מקום מיוחד נושא האור, זריחתו, ברכותיו. חזונו מקיף את כל הבריאה ואת תולדות האדם מראשית הימים ועד אחריתם.

"ויאמר אלקים יהי אור ויהי אור"¹, זה המאמר השני בעשרת המאורות שבהם נברא העולם², אך הראשון בסדרת מאמרי בריאת ההווה ביום הראשון, הוא היום האחד שבספר בראשית. משל למה הדבר דומה? כאילו ראשיתה ממש של הבריאה, קדמה לששת ימי בראשית ולמושגי שעות ימים ושנים. מן הראשית חלפו עולמות שלמים, שמיטות ויובלים, הרבה למעלה מן החשבון והרבה למעלה מן הזמן.

המאמר הראשון "בראשית" שעליו אמרו רבותינו: "בראשית נמי מאמר הוא"³, לא נתפרש ולא נתנו פרטיו להידרש ברבים⁴, לא את הפסוק: "בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ"⁵ ולא את הפסוק: "והארץ היתה תהו ובהו וחשך על פני תהום ורוח אלקים מרחפת על פני המים"⁶. הכל עלום ומכוסה מאתנו.

אנו מתחילים לראות ועינינו נפתחות, כאשר נשמע המאמר האלוקי: "ויאמר אלקים יהי אור ויהי אור"⁷, אמנם האדם לא בא לעולם, אלא ביום השישי בו נשלמת בריאת העולם ומנין שנות העולם מתחיל מאותו יום ואילך. אבל מושג הראיה בא לעולם ביום הראשון, עליו נאמר במקרא: "ויבדל אלקים בין האור ובין החשך, ויקרא אלקים לאור יום ולחושך קרא לילה ויהי ערב ויהי בקר יום אחד"⁸. מושג היום, היממה מתחיל להיווצר איפוא עם ראשית הבריאה, אבל את השלמת התלויה במחזור השמש והירח, אין אנו מוצאים עד היום הרביעי. יש אור וחשך בעולם, אבל מחזור הימים, השבועות, החדשים והשנים, עוד עתיד להיברא ביום

-
1. בראשית א, ג.
  2. אבות ה, א.
  3. ראש השנה לב.
  4. חגיגה יא:
  5. בראשית א, א.
  6. שם ב.
  7. שם ג.
  8. שם ד"ה.

הרביעי, עליו אנו קוראים: "ויאמר אלקים יהי מאורות ברקיע השמים להבדיל בין היום ובין הלילה"⁹. מושגי היום והלילה היו בעולם מראשית הבריאה של האור, כשהבדיל אלקים בין האור ובין החשך, אך עדיין לא היו להם גבולות ברורים, תחומים במושג הזמן, רק כאשר נעשו שני המאורות הגדולים, המאור הגדול לממשלת היום והמאור הקטן לממשלת הלילה, אז מתקיים מקרא שכתוב: "והיו לאותות ולמועדים ולימים ולשנים"¹⁰.

באו המאורות לעולם ביום הרביעי, כדי שנזר הבריאה אדם הראשון, בהיווצרו ביום השישי, יוכל להשתמש בהם לקביעת סדר המניין לדורות הבאים וכדי שיוכל לצפות באור "מסוף העולם ועד סופו". כמדרש הנפלא של חז"ל, על ששה דברים שנתברך בהם אדם הראשון ונטש ממנו עקב החטא: זיוו, חייו, קומתו, פירות הארץ, פירות האילן, ומאורות, שפירושם: אותם דברים ניטלו ויוחזרו, ועדיין הם בעולם, אבל לא בשיעורם הראשון ובברכתם הראשונה ועתידים הם לחזור. סמוך לדברי ר"י בר סימון: "אותה האורה שנברא בה העולם, אדם הראשון עמד והביט בה מסוף העולם ועד סופו - וכיון שגרם החטא, חטא אדם הראשון וחטאו הדורות, דורו של אנוש ומעשה דור המבול ודור ההפלה, נגנז האור לעתיד לבוא ואע"פ שנתקללו המאורות בערב שבת, לא לקו עד מוצאי שבת, כיון ששקעה החמה במוצאי שבת, התחיל החשך ממשמש ובא, באותה שעה נתיירא אדם הראשון וכו', מה עשה לו הקב"ה, זימן לו שני רעפים והקישן זה לזה ויצא האור וברך עליו"¹¹, על כן אנו מברכים על אור האש האנושית - יצירתו של האדם בכל מוצאי שבת. כדתני ר' ישמעאל: "מפני מה מברכים על האור במוצאי שבת בורא מאורי האש, מפני שהיא תחילת ברייתו"¹².

9. שם יד.

10. שם.

11. בראשית רבה יא, ב.

12. שם יב, ו.

ברכות האור והמאורות

נמצינו למדים: שלשה דברים וערכים שונים זה מזה ונבדלים זה מזה, נתברך בהם העולם, בזה אחר זה, מדרגה אחרי מדרגה, האור, המאורות, ומאורי האש. האור והמאורות בידי שמים ביום הראשון וביום הרביעי של ימי בראשית, ומאורי האש בידי אדם ובמוצאי שבת קודש הראשון בתולדות העולם. חכמים קבעו להם שלש ברכות: א. ברכת השחר "אשר נתן לשכוי בינה להבחין בין יום ובין לילה", במצב בריאת האור והבדלתו מן החשך. ב. ברכת "יוצר אור ובורא חשך עושה שלום ובורא את הכל, המאיר לארץ ולדרים עליה ברחמים ובטובו מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית", שהיא הברכה הראשונה מברכות קריאת שמע, הנאמרת מדי יום ביומו ומסתיימת: "כאמור לעושה אורים גדולים כי לעולם חסדו, אור חדש על ציון תאיר ונזכה כלולו במהרה לאורו ברוך אתה ה' יוצר המאורות". זו היא אם כן ברכת האור והמאורות הנאמרת בכל יום. ג. ברכת מאורי האש - שבמוצאי שבתות - "בורא מאורי־האש".

יש ברכות מיוחדות הקשורות בפלא היצירה, לא פלא חד פעמי ולא רק התחדשות קוסמית אחת יחידה, אלא פלא ההרמוניה, האיזון, והמחזוריות המתחדשת בטבע ותיקון, היוצרים יחד את התבל ומלואה. כל שהאדם מתעלה להבנתם הקוסמית, יותר ויותר ממלאת את לבו האמונה בבורא העולם. ברכת הלבנה בחידושה, שאנו מברכים מדי חודש, עם חידושה של הלבנה החדשה, שהיא בת קיימא, לפי שיטת הגאון¹³ אחרי שלשה ימים, ולפי פסקי רבותינו ומנהגם של רוב ישראל, החל מגמר השבוע הראשון ועד שהיא מגיעה לשיא הופעתה בעיני האדם באמצע החדש¹⁴ - היא הברכה הנקראת בפי בעלי המסורת היהודית "קידוש לבנה", וכן ברכת החמה הנאמרת לפי ההלכה הנוהגת בידינו, אחת לכ"ח שנה, עם חידוש מחזור החמה ביום הרביעי לשבוע - שייכות שתיהן למכלול הברכות, הבאות לבטא את אמונת ידיעת הבורא מתוך הבריאה ולשבח ולהודות לו יתברך על יצירתו הנפלאה. אכן, ניתנה זכות מיוחדת לאדם, המושלם שביצורים החיים על פני האדמה, שדעת לו ותבונה לשבח את בוראו ולהללו.

13. ראה משנה ברורה תכו, כ.

14. שולחן ערוך, אורח־חיים, תכו, ד, וראה משנה־ברורה שם, ס"ק כ.

הקב"ה רוצה בברכתן של ישראל, ובייחוד בברכתם של גדולי ישראל וקדושו, כמאמרם ז"ל, מפיו של ר' ישמעאל כהן גדול: "ישמעאל בני ברכני"¹⁵, אלא שכאן יש להבחין בין שתי הברכות. בעוד שללבנה וחידושה ברכה מיוחדת, המגדירה אותה במיוחד, הרי החמה, הלבנה, הכוכבים והמזלות וכל פלאי הטבע במצבם השגרתי - "הנורמאלי", כביכול שאין נס למעלה הימנו, דווקא בשגרתו הקבועה, יש להם ברכה קצרה, טבועה ע"י חכמים באותו הזמן: ברוך אתה ה' "עושה בראשית" או "עושה מעשה בראשית".

לבירור ענין נפלא זה בהלכה ובאגדה - מוקדשים הדברים הבאים.

הגדרת מהות ברכת הלבנה

סדר הברכות שתקנו חכמים נתייחד במטבע, הקרויה בפי חכמינו ברכת חידוש הלבנה, או קידוש הלבנה, הלא היא ברכת: "אשר במאמרו ברא שחקים וברוח פיו כל צבאם וכו', פועל אמת - שפעולתו אמת" - שהיא חלקה הראשון של הברכה, וחל על כל צבא השמים, וזה כולל לכאורה "השמש, הירח והכוכבים כולם". החלק השני של הברכה: "וללבנה אמר שתתחדש עטרת תפארת לעמוסי בטן, שהם עתידים להתחדש כמוותה וכו'" - מיוחד ללבנה ולישראל, שעל־פי דברי חז"ל נמשלו ללבנה¹⁶, וסיום הברכה מעין הברכה: "מחדש חדשים".

מקור עניין הברכה וכל מה שאנו מברכים בהמשך, בסוגית הגמרא סנהדרין מב. אגב הדיון בחקירת העדים: "שזה יודע בעיבורו של חדש וזה אינו יודע", מביאה הגמ' את דברי ר' אחא בר חנינא, בשם ר' אסי, בשם ר' יוחנן: "כל המברך על החודש בזמנו, כאילו מקבל פני שכינה וכו', תנא דבי ר' ישמעאל: אלמלי לא זכו ישראל, אלא להקביל פני אביהם שבשמים כל חודש וחודש דים. אמר אביי: הלכך נימרינהו מעומד", מוסיפה הגמ' ומביאה: "מרימר ומר זוטרא מכתפי אהדי ומברכי".

אם כן ברכת הלבנה היא כקבלת פני השכינה והדברים מכוונים בעומק לשיטת חז"ל: שהשכינה שורה בישראל ושישראל נמשלו ללבנה.

15. ברכות ז.

16. ראה לדוגמה שיר השירים רבה ו, טז.

בהמשך מביאה הגמרא, שרב אחא אמר לרב אשי: שבמערבא, דהיינו בארץ-ישראל, מברכים: ברוך מחדש חדשים - דהיינו ברכה קצרה, שעיקרה ענין התחדשות וקידוש החודש, שכך היה מנהגם של בני ארץ-ישראל, ועונה לו רב אשי: "האי נשי דידן נמי מברכי". לענ"ד אפשר ללמוד מכך אולי שני דברים.

א. שנשים מברכות ברכה זו ולא כמו שכתב המגן אברהם או"ח סי' תכו, (ברישי הסימן, ועיין עוד בחכמת שלמה למהרש"ק מה שתמה על המגן אברהם בזה). שהיא בגדר מצות עשה שהזמן גרמא, אלא אנו מברכים על הלבנה ולא על הזמן. ב. שנשים בזמן, לא היו בקיאות בנוסח התפילה והברכות ולכן כמו שהקלו להן לברך ברכה קצרה, באו להקל לכל מי שאינו בקי לברך ברכה קצרה - "ברוך מחדש חדשים", ועל זה אמר רב אשי שלא לעשות כך אלא יברך: "ברוך וכו', במאמרו ברא שחקים" וכו' (הנוסח המקובל בידינו בשנויים קלים).

אולי יש לתלות בביאור דברי הגמ' הללו את המחלוקת בענין חיוב הנשים ואם ראוי שינהגו הנשים בברכה זו, שכך משמעות דברי רבינו המאירי, בספר בית הבחירה לסנהדרין שם מב. שנשים חייבות, אמנם רבותינו האחרונים כתבו שלא יברכו על-פי הסוד, מפני שהם גרמו לפגם לבנה זו (על-ידי חטא אדם הראשון). כפי שכתב רבנו, של"ה הקדוש, בשער האותיות אות ק', וכך דברי רבנו המגן אברהם או"ח ריש סימן תכ"ו (וראה מה שהעיר הרב אברהם סופר בהערותיו למאירי שם, שהביא דברי המגן אברהם, דבגמרא לישנא בעלמא נקט וקצת קשה להלום דברים אלו, שכל דברי חז"ל מדויקים וצ"ע).

אמנם אפשר לומר שמעיקר הדין, אין זו מצות עשה שהזמן גרמא, שמברכים על הלבנה שהתחדשה, דהיינו על "החפצא" של הלבנה ולא על הזמן שמגיע אליו ה"גברא" של כל אחד מיישראל. אלא, מפני הצניעות נהגו הנשים שלא לצאת מביתן בלילה (כמו שכתב החתם סופר¹⁷ בזמן הדלקת נרות חנוכה, ושם מפורשים דברי חז"ל במס' שבת, שנשים חייבות ובכל זאת לא נהגו רוב הנשים כן הלכה למעשה). על-פי זה מה שכתב רבינו השל"ה, הוא לגבי מה שראוי להדר שיברכו הגברים במניין או ברבים, עד כמה שהדבר אפשרי. כמו שכתב במשאת בנימין¹⁸ בענין ברכת החמה להלן, והדברים צריכים ברור.

אמנם אפשר לחלק ולומר, שעיקר הברכה היא על חידוש הלבנה, על התופעה

17. שבת כא: ד"ה "והמהדרין".

18. סימן קא.

של חידוש החודש, שהיא מפלאי הבריאה ולא על עצם צורת הלבנה ובריאתה, שעל כך אנו מברכים בכל יום בברכות ק"ש, את ברכת יוצר המאורות - שהיא ברכה על עצם יצירת האור ועל בריאת המאורות, דהיינו השמש והירח לפי סוגית הגמ' בברכות על ברכת ק"ש ודברי רבותינו הראשונים והאחרונים על-זה ואכמ"ל. וכך לשון הרמב"ם¹⁹ והמאירי²⁰: "הרואה לבנה בחידושה מברך וכו', אשר במאמרו ברא שחקים וכו'".

הרי שלמדנו לגבי הלבנה והחמה - ששתיהן נכללות בברכת המאורות הכללית, שאנו מברכים בברכות ק"ש בכל יום מצד האור, שהם משפיעות לארץ ולדרים עליה ואנו מברכים ברכת השבח ליוצר המאורות, שהאיר לארץ ולדרים עליה ברחמים וכו' וזה מצד האור, ולמדנו ללבנה לברכה מיוחדת, שמברכים עליה על חידוש החודש, שזה מיוחד ללבנה עצמה, הנעלמת, מתכסה ומתחדשת מדי חודש בחודשו - וזו היא ברכת הלבנה, לאחר מולדה המחודש, שהיא כקבלת פני השכינה - פעם אחת בחודש.

הגדרת מהות ברכת בראשית וברכת החמה

אמנם יש ברכה כללית, ששייכת גם ללבנה וגם לחמה, וגם לכוכבי הלכת וגם לכל נפלאות היקום והבריאה, והיא קשורה בהגדרתה במחזוריות ושלמות היצירה והבריאה של בורא ועושה העולם, "המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית", והיא נאמרת על כל תופעה של בריאה בשלמותה ובטהרתה, הלא היא ברכת עושה בראשית, או על-פי גרסתנו: עושה מעשה בראשית.

ברכה זו, השורה בחווייתו הפנימית והתפעמותו של הרואה שמתוך התבוננותו בפלאי הטבע, הוא מברך ומצהיר על אמונתו בעושה הכל מראשית ועד אחרית. וכך שנינו בברייתא במסכת ברכות נט: "הרואה חמה בתקופתה" לבנה "בגבורתה" (גירסת הירושלמי²¹: בתקופתה, וכנראה גרסאות המובאות בדקדוקי סופרים שם, וגרסת הרי"ף והרא"ש: "בטהרתה"), כוכבים במסילתם (גרסת הרי"ף והרא"ש: במשמרותיהן) מזלות כסדרן (שם: בעתם) אומר: "ברוך עושה בראשית". [ראה

19. הלכות ברכות י, טז.

20. סנהדרין שם.

21. ברכות ט, ב.

תוספתא ברכות ו, י, הוצאת צוקרמנדל ותוספתא כפשוטה שם ביאור דברי הברייתא שם: "את החמה ואת הלבנה ואת הכוכבים ואת המזלות כסדרן אומר: ברוך עושה בראשית, ר' יהודה אומר: המברך על החמה].

ראה עוד בגמרא שם וברמב"ם הלכות ברכות י, יח, ושו"ע או"ח רכט, ב - על-פי גרסת הרי"ף והרא"ש - וביאור המילה "תקופה", שמאז מתחילה להקיף ולשמש, כפירוש רש"י שם - דהיינו: הכוונה לזמן - תליית המאורות בבראשית ועד תחילת כל מחזור ומחזור.

אם נרצה להעמיק ולהבין את מהות הברכה הזאת - ברכת עושה מעשה בראשית, נצא ונלמד מן הדברים האחרים שמוזכרים בגמרא שמברכים אותה עליהם: על ההרים ועל הגבעות, על הימים ועל המדבריות ועל הנהרות (אם ראה אחד מהם משלשים יום לשלשים יום), ועל-פי דברי הירושלמי שיש שיעורים בברכה זו, מתי ראוי לברך רק ברכה זו ומתי מברכים על אותו אירוע: "שכחו וגבורתו מלא עולם", דהיינו: על אירועים יוצאים מן הכלל, כגון: על רוחות זעף ועל הברקים ועל הרעמים ועל קול ההברה שתשמע בארץ, כמו ריחים גדולים ועל אור שבאוויר שנראה כמו כוכבים נופלים (מטאור) ורצים ממקום למקום, שעל-פי סתם משנה שלפנינו בברכות, מברך: "שכחו וגבורתו מלא עולם", ואם רצה מברך: "עושה בראשית" (ראה לשון הרמב"ם הלכות ברכות י, יד).

אולי אפשר לחדש הסבר לברירה זו, הניתנת בידי המברך - ש"הכל לפי מה שהוא אדם". יש מי שתופעות טבעיות חריגות, מטילות עליו פחד ואימה ויראה גדולה - ואז ברכתו: "שכחו וגבורתו מלא עולם" - ויש שהוא מתפעם ושמח לעוצם כוחו של בורא העולם, המתגלה בבריאתו הראשונית, שתלויה ברצונו ית', שהוא המגיד מראשית אחרית, והוא מקבל עליו את אמונת קדושת בריאתו ועשייתו את הכל, מתוך שמחה של מצווה ואהבה גדולה ומתוך שמחה זו הוא מברך לא רק על הכח והגבורה, אלא על עצם ה"בראשית" של מי שאמר והיה העולם - והוא המאמר הראשון כידוע מדברי חז"ל על עשרה מאמרות - "בראשית נמי מאמר הוא"²². ומתוך הכרתו בראשוניות של חידוש העולם, הוא מברך את עושהו: "עושה מעשה בראשית".

אם נחפש ונמצא את הצד השווה שבכל הדברים שמברכים עליהם ברכת "עושה בראשית", נראה כי ברכה זו היא על הפלא שבטבע העולם, שהם

22. ראש השנה לב.

נפלאות הבורא וגבורותיו, ולכן יש להדר ולברך ברכה זו, כשמגיע לראיית היצירה בשלמותה ובמילואה, כמו שהייתה ברגע שנשלמה יצירתה בשלמות הבריאה הראשונה, אמנם ההרים והגבעות, הימים והמדברות²³, תמיד במצבם הם עומדים ונראים - ולכן תלוי ברואה, שאם עבר חודש ימים שלא ראם²⁴, מברך מחדש על בראשית יצירתם.

אכן לגבי ברכת החמה שתמיד היא קיימת במלואה ובשלמותה, כמו שהיתה, וכן המזלות הסובבים במסלולם הנצחי יומם ולילה, "ולא ישבותו"²⁵, צריך לברך על מצבם המושלם - דהיינו מיד ברגע תחילת המסלול בזמן הבריאה ולכן הסכימו חכמינו ע"פ האמור בגמ' ברכות נט: שמקורה בתוספתא שם פרק ו, י, להתחיל חשבון המהלך ממזל טלה, (בלשון הרמב"ם²⁶: "כשיחזור כל כוכב וכו', וכן בכל עת שיראה מול טלה עולה מקצה המזרח, על כל אחד מאלו מברך עושה מעשה בראשית וכו'", עי"ש) שהיא הקבוצה הראשונה מבין קבוצות הכוכבים "שבחגורת המזלות". (חגורה רחבה ט"ז מעלות, ס"ה מעלות כדור הארץ 360 מעלות) שנקראת כך על שם צורתה שברקיע. כידוע - חכמי הטבע והאסטרונומיה וכן חכמי האסטרונומיה חלקו החגורה הזאת ל"ב חלקים כסדרם : טלה, שור, תאומים וכו' עד דגים, והם המזלות שעליהם אמרו רבותינו שהכל תלוי במזל²⁷ (חוץ מאלה ששורשם למעלה מן השמש ולמעלה מן המזל). והדברים מפורשים בש"ס ומדרשי חז"ל כידוע. גלגל החמה היא השמש, וללא ספק הקובע שבגרמי השמים - הכוכבים והמזלות, ולכן תקנו חכמים: שהרואה את החמה ביום תקופת ניסן של תחילת המחזור של 28 שנים, כשהתקופה בתחילת ליל יום ד', כפי שהיו הדברים בתחילת בריאת העולם, חייב לברך ברכת עושה בראשית.

23. ברכות נד.

24. שולחן־ערוך, אורח־חיים, רכד, יג.

25. בראשית ה, כב.

26. הלכות ברכות י, יח.

27. זהר חלק־ג, קלד.

עניין התקופה

נברר קצת עניין התקופה. יש ארבע תקופות בשנה, תקופת ניסן - היא תקופת האביב, תקופת תמוז - היא תקופת הקיץ, תקופת תשרי - היא תקופת הסתיו, ותקופת טבת - היא תקופת החורף. כל תקופה היא רבע ממעגל השמש השנתי, המשלים את היקפו בארבע תקופות - דהיינו הוא מקיף את 360 המעלות. מניסן עד תמוז, השמש מתקרבת בכל יום לצפון, מתמוז תשוב לאמצעית מזרח, מתשרי נסוגה לדרום וכן הלאה, 30 מעלות בכל חודש, כנגד כל אחת מקבוצות הכוכבים הנקראות מזל.

בתקופת ניסן היא תקופת התאריך, מכוונת השמש כנגד מזל טלה - וכאשר חוזרת השמש מדי שנה למזל טלה, אינה חוזרת לאותו מקום ממש שהיתה בו בתחילת המחזור, באותו יום בשבוע ובאותה שעה, כמו ביום שהייתה בו בתחילת המחזור של השנה הקודמת, דבר זה נובע מכך שגודל התקופה היא תשעים ואחד יום ועוד שבע שעות וחצי (תקופת שמואל) או במדויק יותר, כל תקופה היא תשעים ואחד יום שבע שעות 519 חלקים 311 רגעים (רגע 70/1 מחלק) (תקופת רב אדא) ואז שנה שלמה היא 365 ימים 5 שעות ועוד 997 חלקים 481 רגעים וברור איפוא שכשנשלמת שנת החמה, מתחיל המחזור השנתי החדש של התקופות, לא ממש באותו יום ובאותה שעה - כי במשך שנה זזה התקופה ביום ורבע. שס"ד ימים הם נ"ב שבועות שלמים ונשאר יתרון של יום ורבע בערך. אחרי מחזור ארבע שנים, תתחיל התקופה באותה שעה שהיתה מקודם, אבל לא תבוא שוב באותו יום בשבוע. אחת לשש שנים היא חוזרת לאותו היום אבל לא לאותה שעה (לא בתחילת הלילה, אלא בתחילת הבוקר) וכן הלאה - רק אחרי עשרים ושמונה שנים תחזור התקופה, במקרה שאנו דנים בו תקופת ניסן - כשהחמה מכוונת למזל טלה, והיום והלילה שווים לאותו היום בשבוע ולאותה שעה ואחריה - כל התקופות כולן חוזרות לאותו יום בשבוע ואותה שעה, כפי שהיה בתחילת המחזור, זהו המחזור הגדול של שנות החמה - מחזור של עשרים ושמונה שנים.

כאמור, בתחילת המחזור, המצב לגבי תקופת החמה הוא: שהיא חוזרת להיות מכוונת ממש למזל טלה, ולהתחיל את מחזוריה בליל יום רביעי בשבוע, הוא היום שעליו אנו קוראים בספר בראשית: "ויאמר אלקים יהי מאורות ברקיע

השמים²⁸, תחילת המצב הפיזי הזה, הוא בתחילת ליל יום ד' בשבוע של השנה הראשונה של המחזור - אבל אין אנו רואים את החמה, עד הנץ של היום שבא אחריו ולכן ההלכה היא (כלשון הטהורה של רבינו הרמב"ם²⁹): "הרואה את החמה ביום תקופת ניסן של תחילת המחזור של שמונה ועשרים שנה, בתחילת ליל רביעי, כשרואה אותה ביום רביעי בבוקר מברך "ברוך עושה בראשית", ומוסיף הרמב"ם וכותב: "וכן כשתחזור הלבנה לתחילת מזל טלה, בתחילת החודש ולא תהיה נוטה לא לצפון ולא לדרום - וכן כשיחזור כל כוכב וכוכב מחמשת הכוכבים הנשארים (שבתאי, צדק, מאדים, נוגה כוכב) לתחילת מזל טלה ולא יהא נוטה לא לצפון ולא לדרום וכן בכל יום שיראה מזל טלה עולה מקצה המזרח, על כל אחד מאלו מברך: עושה בראשית.

נבהיר יותר את הדברים ונאמר כי למעשה - לברך ברכה זו, ממש בתחילת התקופה של החמה, היא דבר בלתי אפשרי - שהתקופה מתחילה אחרי היום של מחזור כ"ח שנים של חמה עם דמדומי חמה.

נבהיר ונגדיר את הדברים: מתוך עיון בפרטי ההלכה של ברכת החמה, כפי שתקנו אותה חכמים, יוצא שהברכה אינה על החמה, או הלבנה, או הכוכב, אלא על מעשה בראשית - של בורא עולם, ומברכים אותה בכל פעם שמתגלה לפנינו הטבע בכל הדרו - לאו דווקא משהו יוצא מן הכלל, אירוע חד פעמי, אלא עצם מעשה הבריאה בשלמותו, כפי שהיה בתחילת יצירת יש מאין בתהליך בריאת העולם ולכן הטבע הדומם למראית עין אנוש, הרים, גבעות, נהרות, מברך עליהם אחת לשלושים יום והטבע הנע למראית עין האדם, חמה, לבנה, וכוכבים, מברך עליהם כשחוזרים לראשית המסלול, שהתחיל, על פי אמונתנו, עם ראשית הבריאה של העולם, "ויהי ערב ויהי בוקר יום רביעי", ותקנו חכמים לברכה בבוקר של יום רביעי - אחת לכ"ח שנה.

הגדרה יסודית זו היא מהותית לכל ההלכות והדינים, הקשורים בברכת עושה בראשית בכלל ובברכת החמה בפרט, לגבי עצם חיובה, זמן הברכה, דין הקדימה בברכה שאינה קבועה, לתפילה הקבועה כחובה בכל יום. ועוד עניינים.

28. שם יד.

29. הלכות ברכות י, יח.

נחזור לראש דברינו: ברכות התלויות בראיה, הן סוג מיוחד של ברכות השבח ובזה הן נבדלות מברכות הנאמרות בק"ש, ששם מברך בכל יום בין ראה ובין לא ראה, אך ברכת החידוש של המאורות, כל זמן שלא ראה ראייה חדשה שאינו חייב לברך ברכות אלו, הן בבחינת רשות שנעשתה חובה.

לעולם ישתדל אדם להיות מן הרואים פני המלך בברכת הלבנה ובברכת החמה, ובכל פלאי הטבע מתוך התפעמות על פלא היצירה, שמתוך כך ימצא מכיר ויודע את מי שאמר והיה העולם, שהוא "כל האדם", ויהיה מבניו של אברהם אבינו ותלמידיו, שמתוך שהסתכל במאורות - בשמש בירח ובכוכבים - למד להבין ולדעת את מי שאמר והיה העולם, וידע כי "טובים מאורות שברא אלוקינו, יצרם בדעת בבינה ובהשכל, כח וגבורה נתן בהם, להיות מושלים בקרב תבל", ויקוים בו ובנו: "לעושה אורים גדולים, את השמש לממשלת ביום, ואת הירח והכוכבים לממשלות בלילה - כי לעולם חסדו".

